

Yapay Zekâ ve Uluslararası Hukukun Geleceği^(*)

Doç. Dr. Süleyman DOST^(**)

Öz

Yapay zekâ alanındaki gelişmeler ile birlikte ulusal ve uluslararası boyutta inanılmaz bir değişim yaşanmaktadır. Bu gelişmeler uluslararası hukuku da derinden etkileme potansiyeline sahiptir. Yapay zekâ ürünü bazı araç, silah ve akıllı cihaz uygulamaları bazı temel insan haklarını derinden etkilemiştir. Bu kapsamda otonom silahların kullanılmaya başlanması ile insancıl hukuk bağlamında sivillerin korunması ve yaşama hakkı daha fazla tehdit altına girmiştir. Yapay zekâ ile yapılan içerik kişiselleştirme ve filtre baloncuğu uygulamaları, ifade özgürlüğü için risk oluşturmaktadır. Yine güvenlik, sağlık, iş, online alışveriş gibi amaçlarla kullanılan çeşitli uygulamalarla kişisel verilerin elde edilmesi, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği gibi temel insan haklarını darmadağın etmiştir. Bu makalede öncelikle yapay zekânın olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmaktadır. Daha sonra yapay zekânın etkilediği, yaşama hakkı, ifade özgürlüğü ve kişisel verilerin korunması / özel hayatın gizliliği hakları incelenmektedir. Ardından yapay zekâ konusunda çeşitli uluslararası kuruluşların hazırladığı rehber veya tavsiye kuralları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yapay Zekâ, Uluslararası Hukuk, Uluslararası İnsancıl Hukuk, İnsan Hakları, Etik İlkeler.

^(*) [Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 13.10.2023](#) - [Kabul Edildiği Tarih: 17.10.2023](#).

[Atıf Şekli](#): Süleyman Dost, 'Yapay Zekâ ve Uluslararası Hukukun Geleceği' (2023) 13(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1271, 1313.

[DOI](#): 10.52273/sduhfd..1375673.

^(**) Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.

[E-posta](mailto:suleymandost@sdu.edu.tr): suleymandost@sdu.edu.tr.

[Orcid](http://orcid.org/0000-0003-0317-6389): <http://orcid.org/0000-0003-0317-6389>.

Artificial Intelligence and the Future of International Law

Abstract

There is an incredible change at the national and international level with the developments in the field of artificial intelligence. These developments have the potential to deeply affect international law. Some vehicles, weapons and smart device applications produced by artificial intelligence have deeply affected some basic human rights. In this context, with the use of autonomous weapons, the protection of civilians and their right to life have become more threatened in the context of humanitarian law. Content personalization and filter bubble applications used by artificial intelligence pose a risk to freedom of expression. Again, basic human rights such as obtaining personal data, protection of personal data and privacy of private life through various applications used for purposes such as security, health, business and online shopping have been destroyed. This article primarily discusses the positive and negative aspects of artificial intelligence. Then, the rights to life, freedom of expression and personal data protection / privacy rights affected by artificial intelligence are examined. Then, the guidelines or recommendations prepared by various international organizations on artificial intelligence are focused on.

Keywords

Artificial Intelligence, International Law, International Humanitarian Law, Human Rights, Ethical Principles.

Extended Summary

Developments in the technological field change our individual and social lives beyond expectations. Artificial intelligence, one of the latest developments in technology, creates new risks in various fields and issues, with many beneficial aspects, and fundamentally affects the rules of law and especially human rights. Artificial intelligence is used for many useful purposes such as communication, negotiation, cooperation and trade, as well as for malicious purposes such as attack, terrorism and cybercrime. This situation forces states, international organizations, researchers, politicians and rule makers to think and produce new ways, new mechanisms and new policies to protect human rights.

Developments in the field of artificial intelligence will inevitably affect international law, as well as various areas of law such as criminal, contract, labor and intellectual property. It is impossible for international law not to be affected by these developments, especially due to competition in the field of security. Scientific studies on artificial intelligence in the field of international law have so far generally focused only on autonomous weapon systems. However, artificial intelligence is a technology that affects fundamental rights such as the protection of civilians in armed conflicts and the right to life, freedom of expression, and privacy of private life. Therefore, there is a need to consider the effects of artificial intelligence on other areas of international law.

So what is artificial intelligence? Artificial intelligence is systems that have the features of perception, data collection and processing, machine-centered learning, reasoning, decision-making and taking action to a certain degree. These systems, which can be used as software or hardware, are systems that can act for explicit or implicit purposes, make predictions, recommendations or decisions that affect physical or virtual environments, and operate at various levels of autonomy.

In a positive sense, artificial intelligence will lead to the making, changing or abolishing of some international law rules. In addition, artificial intelligence can be used to produce faster and fairer results by providing automation in matters such as the examination and evaluation of some international legal applications. However, it is also possible for artificial intelligence to negatively affect international law, directly or indirectly. Fundamental rights such as the protection of civilians and the right to life, freedom of expression, protection of personal data and privacy of private life, especially in armed conflicts, are negatively affected by developments related to artificial intelligence. At this point, artificial intelligence should be used for the protection of international peace, security and human rights. Because artificial intelligence technologies affect people and their rights the most.

The use of artificial intelligence in armed conflicts has the potential to negatively affect the protection of civilians and the right to life. The way to minimize these potential risks is to establish universal rules and standards and cooperate technically and legally with all stakeholders to ensure the protection of human rights in peace and war. Reviewing national and international legal rules regarding artificial intelligence is now an obligation rather than a choice. In this context, fully autonomous weapons should be banned, while autonomous weapons with meaningful human control should be allowed but subject to strict conditions. Most importantly, a human must be held responsible for autonomous weapons.

Developments in the field of artificial intelligence technologies create both new methods and tools and various risks in terms of freedom of expression. In this sense, artificial intelligence diversifies the methods and tools through which freedom of expression can be exercised. However, through content personalization, AI selects the content users can see and the order in which they see that content, leaving them in so-called filter bubbles (or echo chambers). This is a serious threat to freedom of expression. Additionally, artificial intelligence systems can further interfere with freedom of expression through content moderation. This situation brings up the issues of legality, legitimacy and proportionality of the intervention or control. States, international organizations, and artificial intelligence producers and users should strengthen the aspect of artificial intelligence in promoting and protecting freedom of expression. On the other hand, manipulation of individuals and societies through unlawful content personalization or monitoring with artificial intelligence should be prevented.

Artificial intelligence has significantly impacted personal data protection and privacy rights. Processing, storing and using data in various ways with artificial intelligence algorithms have increased concerns about these rights. It is important to strike a delicate balance between the benefits of artificial intelligence and data processing and the protection of personal data and privacy rights. This balance will only be possible if national and international regulations are made in harmony with each other.

Artificial intelligence technologies continue to develop thanks to the initiatives and contributions of investor companies and states that are concerned about security or seeking power. Therefore, banning the use of artificial intelligence will not work. In the face of these developments, there is a need to change some international rules, especially the protection of human rights. The important thing is that this change is carried out in a way that is in favor of the international community and humanity. However, international law cannot keep up with the speed of artificial intelligence, as it takes a long time for international law rules to be drawn up and come into force. The legal gap created at this point is being tried to be filled with non-binding ethical recommendations and guides prepared by some international organizations regarding artificial intelligence. However, the issue of artificial intelligence is too important to be regulated by soft law rules. For this reason, there seems to be a need for a multilateral agreement covering artificial intelligence ethics, especially within the UN, and for the creation of new international and national mechanisms to improve international bilateral and multilateral cooperation.

Finally, international jurisprudence and practices should be used in the regulations and judicial decisions regarding artificial intelligence. Issues of human control, personality and responsibility, especially in autonomous weapons and vehicles, should be reconsidered in response to developments in the field of artificial intelligence.

GİRİŞ

Teknolojik alandaki gelişmeler, bireysel ve toplumsal hayatımızı tahmin edile- nin ötesinde değiştirmektedir. Teknolojideki son gelişmelerden birisi olan yapay zekâ, faydalı pek çok yönüyle birlikte çeşitli alan ve konularda yeni riskler doğur-makta, hukuk kurallarını ve özellikle insan haklarını temelden etkilemektedir. Özellikle sanal dünya, iletişim, müzakere, işbirliği ve ticaret gibi pek çok faydalı amaç için kullanıldığı gibi terörizm ve siber suçlar gibi kötü amaçlar için de kulla- nılmaktadır. Bu durum, devletleri, uluslararası kuruluşları, araştırmacıları, politika- cıları ve kural koyucuları, insan haklarını korumaya yönelik yeni yollar, yeni meka- nizmalar ve yeni politikalar düşünmeye ve üretmeye zorlamaktadır¹.

Yapay zekâ alanındaki gelişmeler, ceza, sözleşme, iş ve fikri mülkiyet gibi hu- kukun çeşitli alanları üzerinde derin bir etki doğurmuştur. Uluslararası ilişkilerde, saldırı ve savunma sistemlerini geliştirme ve kontrol etme rekabeti, devletler arasında yeni bir silahlanma yarışına yol açmıştır. Devletlerin takip ettiği menfa- atler göz önüne alındığında, uluslararası hukukun da bu gelişmelerden etkilen- memesi mümkün değildir. Karar alma ve kural oluşturma süreçlerindeki yavaşlık sebebiyle, uluslararası hukuk, yapay zekâdan hukukun diğer alanlarına göre nis- peten daha geç etkilenmektedir. Ancak uluslararası hukukun da uzun süre bu etkiden uzak kalması mümkün değildir².

Uluslararası hukuk alanında yapay zekâ ile ilgili bilimsel çalışmalarda şimdiye kadar genellikle yalnızca otonom silah sistemlerine (OSS) odaklanılmıştır. Ancak bu yaklaşım, yapay zekânın karmaşıklığını ve kapsamını yeterince yansıtmamak- tadır. Oysa yapay zekâ, otonom silahlardan çok daha fazlasını ifade etmektedir³. Bu nedenle yapay zekânın uluslararası hukukun diğer alanlarına olan etkilerinin de ele alınması ihtiyacı vardır.

Bu makalede daha geniş ve genel bir perspektiften yapay zekânın uluslararası hukukun geleceğine dair etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda makalede, öncelikle, teknolojinin uluslararası hukuka etkisine değinilecektir. Ardından yapay

¹ Fatima Roumate, 'Artificial Intelligence, Ethics and International Human Rights Law' (2021) Vol 29 03/2021 International Review of Information Ethics (IRIE) 1, 2 <<https://doi.org/10.29173/irie422>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

² Andras Hars, 'AI and international law - Legal personality and avenues for regulation' (2021) 62 (2021) 4 Hungarian Journal of Legal Studies 320, 321.

³ Thomas Burri, 'International Law and Artificial Intelligence' (2017) vol 60 German Yearbook of International Law 91 99 <<https://ssrn.com/abstract=3060191>> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3060191>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

zekâ hakkında bilgi verildikten sonra, yapay zekânın uluslararası hukuka olumlu ve olumsuz etkileri ele alınacaktır. Daha sonra uluslararası hukukun yapay zekâ teknolojilerinden en çok etkilendiği yaşama hakkı, ifade özgürlüğü ve kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği hakları incelenecektir. Ardından da bazı uluslararası kuruluşların, yapay zekânın etkilediği bu alanlarla ilgili olarak genellikle etik bağlamda önerdiği veya hazırladığı belgeler üzerinde durulacaktır.

I. TEKNOLOJİ VE ULUSLARARASI HUKUK

Bütün hukuk kurallarının bir ortaya çıkış sebebi vardır. Bu sebepler genellikle toplum yaşamı veya yöneticiler için önemli olan sosyal, ekonomik ve politik sebeplerdir. Hukuk kurallarının ortaya çıkmasına, değiştirilmesine veya kaldırılmasına yol açan sebeplerden birisi de teknolojik alandaki gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler tarih boyunca da olumlu veya olumsuz şekilde hukuk kurallarını etkilemeye devam etmiştir⁴. Özellikle deniz hukuku, uluslararası balıkçılık hukuku, kitle imha silahları, nükleer silahlar, uzay hukuku ve egemenlik gibi uluslararası hukukun bazı alanları teknolojik gelişmelerden derinden etkilenmiştir⁵.

Teknolojik gelişmelerin uluslararası hukuku etkilediği belli başlı örnekler, kronolojik olarak şu şekilde sayılabilir: İnsanlığın ilk dönemlerinde tarım alanındaki teknolojiler, toprağın kontrolü ile ilgili egemenlik ve diplomatik ilişkiler kavramlarını doğurmuştur. 16. ve 17. yüzyıllarda gemi ve navigasyon teknolojilerindeki ilerlemeler, kıyı devletlerinin askeri güç kullanımı ve ticaret yollarını kontrol kapasitesini artırmıştır. Askeri alandaki teknolojilerin gelişmesi ve yaygınlaşması, birçok büyük savaşta öngörülemeyen yıkımlara yol açmış ve bu da uluslararası hukukta önemli gelişmelere sebep olmuştur. Örneğin, Otuz Yıl Savaşları'nda barutlu silahların kullanılması ve yaygınlaşması, 1648 tarihli Vestfalya Andlaşması'nın yapılmasına katkıda bulunmuştur. 1907 İkinci Lahey Konferansı'nda, savaş zamanında ele geçirilen gemilerle ilgili davaların görülmesi için Uluslararası Savaş Ganimetleri Mahkemesi Kurulmasına İlişkin Sözleşme⁶ önerilmiştir. 1922

⁴ Akram M. Alzoghbi, 'Artificial Intelligence and its Impact on the Rules of Public International Law' (2021) V14 2021/3 MJLE 210, 213 <https://mjle.journals.ekb.eg/article_217245_7da5a4ed128c87f5bf73467503276b9a.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁵ Colin B. Picker, 'A View from 40,000 Feet: International Law and the Invisible Hand of Technology', (2001) 23(1) Cardozo Law Review, 149, 164-182. Bu değişim uluslararası güvenlik, iletişim, turizm ve kalkınma gibi alanlarda kendisini belirgin bir şekilde hissettirmektedir. Ayrıca bakınız: Alzoghbi (n 5) 213.

⁶ Sözleşme metni için bakınız: <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-xii-1907>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

tarihli Deniz Silahlarının Sınırlandırılması Andlaşması (ve daha sonra 1930 ve 1936 yıllarında Londra Konferansları ile yapılan değişiklikler) özellikle denizaltı teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda yapılmıştır. Yine 20. yüzyılda, I. Dünya Savaşı sırasında kullanılan silah teknolojileri Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nın ve II. Dünya Savaşında kullanılan nükleer silahlar Birleşmiş Milletler (BM)'nin kurulmasına katkı sağlamıştır⁷. Bütün bu örnekler gösteriyor ki, yeni teknolojilerin insanlığa getirdiği büyük yıkımların önüne geçmek veya en azından hafifletmek amacıyla hukuki düzenlemeler yapma girişimlerini hızlandırmıştır⁸.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki teknolojik gelişmeler de, deniz hukukundan uluslararası balıkçılık hukukuna ve modern kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi rejimlerinden uzay hukukuna kadar uluslararası hukukun çeşitli alanlarının yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi sürecinde belirleyici rol oynamıştır. Son yıllardaki iletişim teknolojilerinde ve özellikle de internetteki ilerlemeler, bilginin daha hızlı yayılmasını ve devletlerin başka devletlerin yasa ve uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmasını kolaylaştırmıştır. Bu durum uluslararası hukukun oluşumu ve uygulanmasını ve dolayısıyla evrensel hukuki uyumu önemli ölçüde artırmıştır⁹. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler uluslararası hukukun oluşumunu da şekillendirmiştir. Bu sayede devlet temsilcilerinin daha kolay ve hızlı bilgi ve onay alabilmesi, anlaşma müzakerelerini de daha hızlı ve daha kolay hale getirmiştir¹⁰.

Görüldüğü gibi teknolojik alandaki gelişmeler, uluslararası hukuk kurallarının ortaya çıkmasına, değiştirilmesine veya kaldırılmasına yol açmışlardır. Yapay zekâ gibi bir teknolojik değişim ise eninde sonunda hem iç hukuklarda hem de uluslararası hukukta büyük değişimlere yol açacaktır. Önemli olan husus, bu değişimin uluslararası toplum ve insanlığın lehine olacak şekilde gerçekleştirilmesidir.

II. YAPAY ZEKÂ NEDİR?

Bu çalışmada yapay zekâ ile uluslararası hukukun geleceği arasındaki ilişki ele alınacağından dolayı yapay zekânın ne olduğuna kısaca değinilecektir. Yapay zekânın genel geçer bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bu zorluğun iki sebebi

⁷ Picker (n 6) 151-163.

⁸ Mathijs M. Maas, 'International Law Does not Compute Artificial Intelligence And The Development, Displacement or Destruction of the Global Legal Order' (2019) 3 V 20 (1) Melbourne Journal of International Law (MelbJIntLaw) 29, 36.

⁹ Picker (n 6) 164 vd.

¹⁰ Maas (n 9) 38.

var: İlki yapay zekâ alanında devam eden gelişmeler sebebiyle yapay zekânın kapsamı sürekli değişmektedir. İkincisi ise yapay zekâ, farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Yapay zekâ tanımında tam bir görüş birliği olmasa da, konunun önemi herkesçe kabul edilmektedir. Hukuk alanında ise insanı etkilemesinden dolayı bir tanımın yapılması zorunluluğu bulunmaktadır¹¹.

Performans temelli bir tanıma göre “yapay zekâ, karmaşık veya büyük ortamlarda, bir makinenin karar vermesi, model tanınması ve tahmin etmesinin doğruluğunu, hızını ve/veya ölçeğini otomatikleştirmek ve geliştirmek veya belirli görevlerde insan performansının yerine geçmek için kullanılan genel amaçlı bir teknolojidir¹²”. Genellikle insana benzetilerek yapılan tanımda “insan gibi rasyonel düşünen ve hareket eden sistem” olarak tarif edilmiştir. Buna göre nasıl ki insanlar satranç oynarken akıl yürütme, strateji oluşturma, planlama ve karar verme gibi çeşitli bilişsel yetenekleri kullanır, bir dilden diğerine çeviri yaptığında semboller, bağlamı, dili ve anlamı işlemek için üst düzey beyin merkezlerini etkinleştirirler, otomobil kullandıklarında görmeyle ilişkili olanlar da dahil olmak üzere mekânsal tanıma, durumsal farkındalık, hareket ve muhakeme gibi çeşitli beyin sistemleri devreye girer. Aynen öyle de “insanlar tarafından gerçekleştirildiğinde bilişsel aktivite gerektiren bir aktivite otomatikleştirdiğinde, bir yapay zekâ uygulaması” olarak tanımlanmaktadır¹³. Bu uygulama ve sistemleri üçe ayırmak mümkündür: 1- Makine öğrenme merkezli yapay zekâ, 2-kural, mantık ve bilgi sunan yapay zekâ ve 3-hibrit yapay zekâ. Yapay zekâ teknolojileri başta bilgisayar bilimi olmak üzere istatistik, dil bilimi, robot bilimi, elektrik mühendisliği, matematik, sinir bilimi, ekonomi, mantık ve felsefe gibi çok sayıda alanları ile yakından ilgilendirmektedir¹⁴.

Avrupa Birliği (AB) de yapay zekâ konusu ile ilgili olarak çeşitli kararlar¹⁵ almıştır. Avrupa Komisyonu, yapay zekâyı, “belirli hedeflere ulaşmak için

¹¹ Rex Martinez, ‘Artificial Intelligence: Distinguishing Between Types & Definitions’ (2019) 19 Nev. L.J. 1015, 1023 vd; Hars (n 3) 321-325.

¹² David Kaye, ‘Report of the Special Rapporteur on the Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression’ (2018) A/73/348 United Nations General Assembly para 4 <<https://digitallibrary.un.org/record/1643488>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

¹³ Harry Surden, ‘Artificial Intelligence and Law: An Overview’ (2019) Vol 35:4 Georgia State University Law Review 1306, 1307-1308 <<https://readingroom.law.gsu.edu/gsulr/vol35/iss4/8>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

¹⁴ Surden (n 14) 1310.

¹⁵ AB’nin aldığı karar ve yaptığı düzenlemelerinin üye devletler açısından bağlayıcılığı açısından geniş bilgi için bakınız: Mehmet Hanifi Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri* (6.Baskı Seçkin 2021).

çevrelerini analiz ederek ve belirli bir dereceye kadar özerklikle harekete geçerek akıllı davranışlar sergileyen sistemler” olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda “yapay zekâ tabanlı sistemler, sesli asistanlar, görüntü analiz yazılımı, arama motorları, konuşma ve yüz tanıma sistemleri gibi sanal dünyada hareket edebilen tamamen yazılım tabanlı (software) olabilir ve veya gelişmiş robotlara, otonom araçlara, dronlara veya çeşitli nesnelere internet uygulamaları gibi donanım aygıtlarına (hardware) yerleştirilmiş olabilir”¹⁶.

AB Avrupa Parlamentosu tarafından 14 Haziran 2023 tarihinde (değiştirilerek) onaylanan Yapay Zekâ Yasası (Artificial Intelligence Act)¹⁷’nin 3.maddesinin 1.fıkrasına göre ise “yapay zekâ sistemi, açık veya örtülü amaçlar doğrultusunda, fiziksel veya sanal ortamları etkileyen tahminler, tavsiyeler veya kararlar gibi çıktılar üretebilen çeşitli özerklik seviyelerinde çalışmak üzere tasarlanmış makine tabanlı bir sistem” olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü gibi yapay zekâ, belirli bir hedefe ulaşmak için gerçekleştirilecek en iyi eylemi seçme yeteneğini ifade etmektedir. Rasyonel olarak çalışan yapay zekâ, içinde bulunduğu ortamı bazı sensörler aracılığıyla algılar, verileri toplayıp yorumlar, algılanan veriler üzerinde akıl yürütür veya buradan elde edilen bilgileri işler. Bu veriler, en iyi eylemin hangisi olduğuna karar verir ve ardından bazı aktüatörler aracılığıyla buna göre hareket eder, böylece bulunduğu ortamı değiştirir. Yapay zekâ sistemleri sembolik kuralları kullanabilir veya sayısal bir model öğrenebilir ve ayrıca ortamın önceki eylemlerden nasıl etkilendiğini analiz ederek davranışlarını da uyarlayabilir¹⁸.

¹⁶ EU European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, ‘A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines’ (EU definition of AI) (8 April 2019) 1; Robot ise “fiziksel dünyada eylem halindeki yapay zekâ” (somutlaştırılmış yapay zekâ) olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda robot, fiziksel dünyanın dinamikleri, belirsizlikleri ve karmaşıklığıyla baş etmek zorunda olan fiziksel bir makinedir. Bakınız: EU definition of AI (n 17) 4.

¹⁷ 21 Nisan 2021’de AB Komisyonu tarafından hazırlanan Yapay Zekâ Yasası Taslağı, (Artificial Intelligence Act) 14 Haziran 2023 tarihinde AB Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Yasa, pek çok sektör bakımından önemli yükümlülükler getirmektedir. Bakınız: EU Artificial Intelligence Act (EU AI Act) (14 June 2023) P9_TA(2023)0236 <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_EN.html> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023. Avrupa Komisyonu tarafından önerilen metin için bakınız:

EU European Commission, ‘Proposal for a “Regulation Of The European Parliament And Of The Council Laying Down Harmonised Rules On Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) And Amending Certain Union Legislative Acts’, (2021), (COM(2021)0206 - C9-0146/2021 - 2021/0106(COD)), <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

¹⁸ EU definition of AI (n 17) 1.

Sonuç olarak yapay zekâ, algılama, veri toplama ve işleme, makine merkezli öğrenme, muhakeme, karar verme ve belli bir derecede harekete geçme özelliklerine sahip sistemlerdir. Yazılım veya donanım olabilen bu sistemler, açık veya örtülü amaçlar doğrultusunda hareket edebildiği, fiziksel veya sanal ortamları etkileyen tahminler, tavsiyeler veya kararlar alabildiği ve çeşitli özerklik seviyelerinde çalışabildiği için yapay zekânın hukuku ve uluslararası hukuku etkilemesi kaçınılmazdır.

III. YAPAY ZEKÂNIN ULUSLARARASI HUKUKA OLUMLU ETKİLERİ

Bütün gelişmeler gibi yapay zekâ da genel olarak hukuku olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir. Günümüzdeki sınırlı yapay zekâ teknolojileri şu haliyle bile güç dengelerini şekillendirmeye başlamıştır. Şirketler hukuku, marka ve fikri mülkiyet hukuku, medeni hukuk ve vergi hukuku gibi alanlarda yapay zekânın etkisi kendisini iyice hissettirmektedir¹⁹. Olumlu yönüyle yapay zekâ, yeni gelişmeler bağlamında yeni kuralların yapılmasına (değişim) yol açabilir. Yapılması ve uygulanmasına yeni yöntemler (otomasyon) getirerek hukuk kurallarının etkinliğini artırabilir. Kuralların daha adil ve eşit olmasını sağlayabilir, kişiye, topluma ve hukuk düzenine yönelen tehditlere karşı devletin savunmasını güçlendirebilir. İklim değişikliği veya yoksulluk gibi küresel sorunlara çözüm fırsatları sunabilir.

Uluslararası hukukta yapay zekânın güvenlik, işbirliği, yatırım, ticaret gibi alan ve konularda doğrudan veya dolaylı olarak üç tür etkisinin olduğu söylenebilir: İlki yapay zekâ teknolojisinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan bu yeni duruma uyum sağlamak için yapılan *hukuki değişim*dir. İkincisi *uluslararası hukukun otomasyonu* yani kuralların oluşturulması ve uygulanmasında yapay zekânın kullanılmasıdır. Üçüncüsü ise kilit rol oynayan *hukuki kavramların erozyona uğraması*dır²⁰. Bu etkilerden ilk ikisi genel anlamda olumlu, üçüncüsü ise olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Yapay zekânın uluslararası hukuka olan *ilk etkisi hukuki değişim*, yeni uluslararası kuralların yapılmasıyla, belirli bazı alanlarda oluşan hukuki belirsizliklerin giderilmesi ile, bazı kuralların kapsamalarının değiştirilmesi ile ve ihtiyaca cevap vermeyen kuralların kaldırılması ile kendisini gösterecektir²¹.

---

¹⁹ Hars (n 3)327.

²⁰ Maas (n 9) 39.

²¹ Maas (n 9) 39-45.

Yapay zekâ ile birlikte değişimin yaşanacağı muhtemel konulardan birisi *uluslararası kişilik* kavramıdır. Uluslararası hukukta etki ve sonuç doğuracak *yapay zekâ varlıklarının* (algorithmic entities) ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu ileri sürülmüştür²². Yapay zekâ varlıklarına hukuki kişilik verilmesi konusunda üç temel görüş vardır. İlki yapay zekâyâ kişilik verilmesini reddeden görüştür. Bu görüşe göre yapay zekâdan kaynaklanan hukuki sorunlar, onlara kişilik tanınarak ya da sorumluluk yüklenerek çözülmek zorunda değildir. Bu sorunlar, kullanım alanlarına bağlı olarak sınırlı bu varlıklara hak ve sorumlulukların verilmesiyle ve belirli sigorta sistemlerinin entegre edilmesiyle ortadan kaldırılabilecektir. Bu görüş kapsamında, yapay zekâ ürünü yazılım veya donanım, eşya olarak kalmaya devam etmelidir. Basit bir eşya olarak kabul edilmese bile Roma hukukundaki peculium kurumu (kölelik)²³ benzeri bir model oluşturulabileceği öne sürülmüştür. İkinci görüş, kişilik özelliklerine sahip yapay zekâ varlıklarına kişilik verilmesi gerektiğini savunan görüştür. Üçüncü görüş ise yapay zekâ varlıklarına kendilerine has tüzel kişilik verilmesi gerektiğini savunmaktadır²⁴. Uluslararası hukukta da benzer tartışmalar mevcuttur. Yapay zekâ teknolojilerini üreten şirketlerin, genellikle tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle uluslararası hukuk sorumluluğunun bulunması gerektiği bile ileri sürülmüştür²⁵.

Bilindiği gibi şu ana kadar yapay zekâ teknolojisi yazılım ve donanımlar, ulusal hukuk kapsamında kabul edilmektedir. Yani yazılımı yapan gerçek kişi veya ulusal kamu / özel hukuk tüzel kişisidir. Bu kapsamda bir yapay zekâyâ ve yapay zekâ ürünü bir yazılım veya donanımın uluslararası hukuk kişiliği henüz ortaya çıkmış değildir. Ancak AB’de bu konuya ışık tutacak nitelikte, işlem ve eylemleri uluslararası etki doğuracak bazı örnekler bulunmaktadır²⁶. Bir AB üyesi devletin

²² Algoritmik girişimlerin, insan kontrollü işletmelere göre üç avantajı vardır: Daha hızlı hareket edip tepki verebilirler, personel değişiklikleri nedeniyle bilgi birikimini kaybetmezler ve yaptıkları yanlışlardan hiçbir şekilde sorumlu tutulamazlar. Bakınız: Lynn M. LoPucki, ‘Algorithmic Entities’ (2017) 95:4 Washington University Law Review 887-953 <https://openscholars-hip.wustl.edu/law_lawreview/vol95/iss4/7/> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

²³ Peculium kurumu ve bunun yapay zekâyâ uyarlanması hakkında geniş bilgi için bakınız: Emine Mindız, ‘Peculium Kurumunun Yapay Zekâyâ Sahip Robotların Hukukî Statülerinin Tespitinde Model Olarak Kullanılması’ (2022) 71 (3) AÜHFD 937-970; Ayrıca bakınız: Simon Chesterman, ‘Artificial Intelligence And The Limits Of Legal Personalities’ (2020) International and Comparative Law Quarterly, Volume 69 Issue 4, 819, 332-833 <<https://doi.org/10.1017/S0020589320000366>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

²⁴ Seda Kara Kılıçaslan, ‘Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar’ (2019) Yıl 4 Sayı 2019/2 YBHD 363, 377-384.

²⁵ Burri (n 4) 95.

²⁶ Margarita Robles Carillo, ‘Artificial intelligence: From ethics to law’ (2020) 44 101937 Telecommunications Policy 1, 12.

kanunlarına göre kurulmuş yapay zekâli bir kuruluşun tüzel kişiliği diğer tüm üye devletler tarafından tanınması gerekmektedir. Bu bağlamda bir AB üyesi devlet mevzuatına göre tüzel kişilik kazanacak yapay zekâ, diğer AB üyesi devletlerde de faaliyet gösterebilecektir. Prosedürlerdeki kolaylık, vergi indirimi ve cezadan kurtulmak amaçlı başvuru bu yolun titizlikle incelenmesi, olası suiistimaller ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapay zekâdan sorumlu tutulabilecek bir insanın varlığı halinde bu yapay zekâ varlıklarına izin verilebilir. Ayrıca devletlerin uluslararası hukuki sorumlulukları konusu da gündeme gelmelidir. Çünkü bu tür yapay zekâ varlıklarının uluslararası kişilik kazanmasını devletler sağlamaktadır²⁷. Bu konuda AB'nin yaklaşımı da bu yöndedir. Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen karara göre “yapay zekâdaki otonom karar alma, insanları sorumluluktan kurtarmamalı ve karardan sorumlu insanın belirlenebilmesi için karar verme süreçlerinde nihai sorumluluğa her zaman insanların sahip olması gerekir²⁸.”

Uluslararası hukuka ikinci olumlu etkisi kapsamında yapay zekâ, uluslararası hukukta belirli alanlarda ve belirli ölçüde *otomasyon* sağlayabilir. Bu bağlamda yapay zekâ sistemleri, uluslararası anlaşmaların yapılması sürecinde yetkilendirme, müzakere ve onay aşamalarında kullanılabilir²⁹. Yine yapay zekâ uluslararası hukuk oluşturma dinamiklerini gayri resmi ve dolaylı olarak değiştirebilir, ortaya çıkan zorlukları veya eğilimleri tahmin etme yeteneği ile geleneksel uluslararası hukukun oluşturulmasını kolaylaştırabilir, karmaşık sorunlara yönelik daha makul çözümler önerebilir. Tamamen otomatikleştirmese³⁰ veya uluslararası yargısal karar alma sürecine³¹ uygulanmasa bile, yapay zekâ uluslararası hukuku

²⁷ Burri (n 4) 95-98.

²⁸ EU European Parliament, ‘Artificial intelligence: questions of interpretation and application of international law’, P9_TA(2021)0009, (2020/2013(INI)) <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0009_EN.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

²⁹ Alzoghbi (n 5) 230-233.

³⁰ Burri (n 4) 92-95 ve 98.

³¹ Sözleşme taslaklarının hazırlanması, kararlara itiraz veya durum tespiti incelemesi gibi rutin işler giderek otomatik hale gelmektedir. Üstelik makineler, geleneksel olarak temel yetkinlikleri olan hukuki değerlendirmede hukukçulardan daha iyi performans göstermeye başlamıştır. Bilgisayar programları, vergi kararlarına karşı yapılan itirazların ve kaçakçılık suçlarına ilişkin para cezalarının sonuçlarını büyük bir doğrulukla tahmin etmektedir. Burri (n 4) 92; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından görülen 584 dava üzerinde eğitildikten sonra yeni davaların sonuçlarını %79 doğrulukla tahmin etmeyi başaran bir yapay zekâ algoritması gelinen noktayı göstermek için yeterlidir. Maas (n 9) 37; Yapay zekâ kuruluşlarının çoğalması, uluslararası hukukun bu konuyu yeniden değerlendirmesini gerektirmektedir, ancak “ne uluslararası

güçlendirebilir. Uluslararası toplumun barışı ve insan haklarını koruma ve uluslararası uyuşmazlıkları çözme hedeflerine daha kolay ulaşmasını sağlayabilir. Hatta yapay zekâ teknolojileri, küçük devletler ve gerçek kişiler için uluslararası sorunlarla ilgili tartışma ve süreçlere katılım fırsatı sağlayarak, uluslararası müzakerelerin etkinliğini, hızını ve kalitesini artırmaya yardımcı olabilir³².

Bütün bunlara rağmen yapay zekânın uluslararası hukuka getirmesi muhtemel otomasyon etkisine ihtiyatlı yaklaşılmaktadır. Bilindiği gibi yapay zekânın makine öğrenimi temelli teknolojilerinin (...) arama algoritmaları ve görüntü tanıma gibi alanlarda kullanılması mümkün gözükmektedir. Yapay zekânın, büyük ölçüde, makinenin beslediği verinin miktarına ve kalitesine bağlı olduğu, eğitim verisi ne kadar çok ve temiz olursa, öğrenmenin o kadar iyi olacağı ve bir makine öğrenimi algoritmasının yeni toplanan verilere uygulayabileceği zekânın da o kadar sağlam olacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ, iç hukukta vergi, trafik, şirket birleşme ve devralmalar gibi pek çok alanda kullanılabilir. Ancak uluslararası hukuk farklı özelliklere sahiptir. İç hukuktaki gibi nicelik ve niteliklerden yoksundur. Uluslararası hukukta sınırlı sayıda devlet ve uluslararası örgüt söz konusudur. Sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler dahil edilse bile bu sayı nispeten düşük kalmaktadır. Uluslararası hukuk, çok çeşitli konuları kapsayan ve çoğunlukla genel ve muğlak terimlerle ifade edilen sınırlı sayıda anlaşmayla düzenlenmiştir. Evrensel olarak uygulanabilir çok taraflı anlaşmaların sayısı azdır. Geleneksel uluslararası hukuk herkesin bildiği gibi bulanıktır. Uluslararası hukuktaki güçlü diplomatik geleneğe uygun olarak, devletler arasındaki anlaşmazlıklar dostane bir şekilde ve gizlilik içinde çözülür. Uluslararası davalar ve kararlar yalnızca istisnai durumlarda alenidir. Mevcut kararların sayısı az ve çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Uluslararası hukuka ilişkin kararların sayısının daha fazla olduğu alanlarda ise bunlara genellikle erişilemez ve çeşitli dillerde yazılmıştır³³. Bütün bunlar, uluslararası hukukta yapay zekânın sağlam bir hukuki değerlendirme sunmayı öğrenmesi için çok sınırlı kalacaktır. Bu nedenle yapay zekâ, uluslararası hukukta ancak içtihatları belirli bir seviyeye ulaşmış uluslararası mahkemelerde belirli alanlarda ve belirli ölçüde otomasyon sağlayabilir³⁴.

---

hukuk ne de uluslararası hukukçuların çalışmaları otomatikleştirilecektir çünkü veriler henüz, yapay zekânın sağlam bir hukuki değerlendirme yapmayı öğrenmesi için çok sınırlı kalmaktadır. Bakınız: Abhivardhan, 'The Wider Realm to Artificial Intelligence in International Laws' (2018) 1, 4 <<https://ssrn.com/abstract=3172280>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

³² Maas (n 9) 44-49.

³³ Burri (n 4) 93.

³⁴ Hars (n 3) 328.

Yapay zekânın uluslararası hukuka olumlu etkilerinden birisi de yüz tanıma teknolojisi sayesinde, bankacılık sektörü gibi bazı alanlarda işlemlerin kolaylaşmasına, suçun önlenmesi ile güvenliğin sağlanmasına ve özellikle terörle mücadele konularında etkinliğin artmasına yol açmıştır³⁵. Bu durum BM Terörizmle Mücadele Ofisi'nin 2021 yılında yayınladığı Raporda da dile getirilmiştir. Bu kapsamda terör örgütlerinin Güney ve Güneydoğu Asya'daki yasa dışı finansal hareketlerinin tespitinde yapay zekâ teknolojilerinden yararlanılarak, terörle mücadelede etkinliğin artacağı ifade edilmiştir³⁶.

Görüldüğü gibi yapay zekâ, olumlu anlamda bazı uluslararası hukuk kurallarının yapılmasına, değiştirilmesine veya kaldırılmasına yol açacaktır. Ayrıca yapay zekâ, bazı hukuki başvuruların incelenmesi ve değerlendirilmesi gibi konularda otomasyon sağlayarak daha hızlı ve adil sonuçların ortaya çıkmasında kullanılabilir.

IV. YAPAY ZEKÂNIN ULUSLARARASI HUKUKA OLUMSUZ ETKİLERİ

Yapay zekânın pek çok alan gibi uluslararası hukukun bazı alanlarında olumsuz etkilerinin bulunduğu da bir gerçektir. Ancak bu etkinin boyutlarını en azından şimdilik tahmin etmek kolay değildir. Yapay zekâ ürünü otonom silahlardan etkilenen sivillerin korunması gibi bazı alan ve konularda hukukun temel ilkelere aykırılıklar doğabileceği, yapay zekâ teknolojisine sahip devletlerin adalet ve eşitliği engelleyebileceği veya hukukun etkinliğini azaltabileceği, yapay zekânın demokratik işleyişi çeşitli yollarla bozabileceği düşünülebilir. Yapay zekânın artık, devletler ve diğer kişiler tarafından kullanılacak yeni bir silah olduğu anlaşılmış ve bu durum ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik hem mevcut riskleri artırmış hem de yeni riskler doğurmuştur. Çünkü yapay zekâ, mevcut verilere dayanarak insan davranışlarını, ruh hallerini ve inançlarını analiz etme imkânı sunmaktadır³⁷. Her gün yeni gelişmelerin yaşandığı yapay zekâ ile ilgili farklı gelecek tahminleri ve senaryolar olmakla birlikte uluslararası hukukun tamamen

³⁵ Dilara Yüzer Eltimur, 'İnsan Haklarının Korunması Bağlamında Yapay Zekâ Uygulamaları' (2022) Y Aralık 2022 C 12 S 2 AkdHFD 559, 575.

³⁶ The United Nations Office of Counter-Terrorism, 'Countering Terrorism Online with Artificial Intelligence' (2021) 1, 24 <<https://unicri.it/sites/default/files/2021-06/Countering%20Terrorism%20Online%20with%20AI%20-%20UNCCT-UNICRI%20Report.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023

³⁷ Brundage, Miles and Others, 'The Malicious Use of Artificial Intelligence: Forecasting, Prevention, and Mitigation' (2018) 1, 6 <<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1802/1802.07228.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

otomasyona geçmeyeceği, uluslararası yeni tüzel kişiliklerin ortaya çıkacağı bununla ilgili düzenlemelerin değişmek zorunda kalacağı, tamamen otonom silahların yasaklanacağı, yapay zekânın yumuşak hukuk (soft law) kuralları ile yönetileceği ileri sürülmüştür³⁸.

Uluslararası hukuka *olumsuz* etkileri kapsamında *yapay zekâ uluslararası hukukta kilit rol oynayan bazı kavramları erozyona uğratabilecektir*. Mesela bunlardan birisi *sorumluluk* kavramıdır. Yapay zekâ teknolojisi ile bazı silahlar bakımından saldırının atfedilebilirliği kavramı erozyona uğramış, hem silahlı çatışmalara hem de silahlara ilişkin uluslararası düzenlemeler bu konuda yetersiz kalmaya başlamıştır³⁹. AB de, en nihayetinde insanın sorumluluğunu kabul eden hukuki düzenlemelerin gerekliliğini kabul etmiştir. Bu husus hem aldığı kararlarda yer almış hem de yapay zekâya ilişkin Yasa'da düzenlenmiştir⁴⁰. Bu noktada, mevcut kuralların değiştirilemediği veya yeni kural konulamadığı sürece yapay zekâ uluslararası hukuku olumsuz etkileyecektir. Tabiri yerinde ise eski kurallar artık sorunu çözmeye uygun değildir, yenisi ise henüz yapılamamıştır. Sorumluluk kavramı özellikle otonom silahlarla birlikte önem taşıması sebebiyle aşağıda bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Uluslararası hukuka *olumsuz* etkilerinden birisi de yapay zekânın *algoritmik karar vermede önyargı potansiyeli taşımasıdır*. Devletler, verdiği kararlarda makine öğrenimi veya diğer yapay zekâ modellerini kullandığı takdirde temel bilgisayar modellerinin insanlara adil ve eşit davranıp davranmadığını belirlemesi gerekir. Burada, verilerden kalıp öğrenen bilgisayar modellerinin, o verilere yüklenmiş önyargılara dayalı olarak belirli olay ve kişilere karşı önyargılı olması ihtimali vardır. Mesela, suç işleme ihtimalini tahmin etmek için makine öğrenimini kullanan bir yazılımın, geçmiş polis kayıtlarına dayanarak tahmin modelini oluşturduğunu düşünelim. Bu bölgede polis, belirli etnik azınlık gruplara aynı suçtan dolayı azınlık olmayanlara göre orantısız olarak daha yüksek oranda tutuklama eğiliminde ise bu önyargılı polis tutuklama verileri yapay zekâya yüklenecektir. Bu verilerden kalıpları öğrenen yapay zekâ makine öğrenimi sistemi, bu önyargıları kodlayacaktır⁴¹. Uluslararası nitelikte idari veya yargısal karar verme

³⁸ Burri (n 4) 91-108; Maas (n 9) 44 vd.

³⁹ Michael J. Glennon, 'The Dark Future of International Cybersecurity Regulation' (2013) 6(2) Journal of National Security Law and Policy 563, 564.

⁴⁰ Artificial intelligence: questions of interpretation and application of international law (n 29) para 8.

⁴¹ Surden (n 14) 1336-1337.

mekanizması yapay zekâ ile oluşturulması halinde benzer sonuçların ortaya çıkması muhtemeldir. Mesela sınırlarda göç ve iltica ile ilgili yapay zekâ ürünü karar verme mekanizmasına yüklenecek veriler, göç ve ilticaya ilişkin farklı yaklaşımlar sebebiyle ülkeden ülkeye değişebilecektir.

Uluslararası hukuka *olumsuz* etkilerinden birisi de yapay zekâ sistemlerinin kararlarını nasıl verdiğine ilişkin yorumlanabilirlik ve şeffaflık eksikliğidir. Çoğu zaman yapay zekâ sistemleri, altta yatan mekanizmanın onları yazan programcılar tarafından bile yorumlanamayacağı şekilde tasarlanmıştır. Bu nedenle karar verme sürecine katılan yapay zekâ sistemlerinin açıklanabilir, yorumlanabilir ve şeffaf olması ve neden böyle bir karara vardıkları konusunda gerekçe üretebilmesi gerekir. Ayrıca yapay zekâ tarafından verilmiş otomatik kararların tarafsız, objektif ve doğru görünmesine rağmen gerçeklerle orantısız bir şekilde uyuşmamasıdır⁴². Bu da yapay zekâ tarafından verilecek karar ve yapılacak eylemin ön-görülemezliği sorununu doğurmaktadır.

Görüldüğü gibi yapay zekâ uluslararası hukuku doğrudan veya dolaylı bir şekilde olumsuz olarak etkilemektedir. Bu noktada yapay zekânın uluslararası barış ve güvenlik ana hedefinde özellikle insan haklarının korunması amacıyla kullanılması sağlanmalıdır. Çünkü yapay zekâ teknolojileri en çok insanı ve haklarını etkilemektedir. Aşağıda yapay zekânın uluslararası hukukta etkilediği üç alan üzerinde durulacaktır.

V. YAPAY ZEKÂNIN ETKİLEDİĞİ ULUSLARARASI HUKUK ALANLARI

Yapay zekâ, uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları gibi uluslararası hukukun pek çok alanını doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda işbu çalışmada yapay zekânın etkilediği yaşama hakkı, ifade özgürlüğü, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği (mahremiyet) gibi temel hakların durumu ele alınacaktır.

A. Yapay Zekâ Ürünü Otonom Silahlar ve Yaşama Hakkı

Yapay zekâ ürünü otonom silah teknolojilerinde akıl almaz derecede gelişme yaşanmıştır. Bu kapsamda yapay zekâ ile kontrol edilebilen insansız hava araçları (İHA), silahlı insansız hava araçları (SİHA), deniz ve kara araçları ile belirlenen hedefler tespit edilebilmekte ve vurulabilmektedir. Silahlı çatışma kurallarına göre yalnızca askeri hedefler vurulabilir, siviller, savaş dışı kalmış olan yaralı

---

⁴² Surden (n 14) 1337-1338.

ve kazazedeler, sağlık ve din personeli ile medya personelinin hedef alınması yasaktır. Ayrıca bazı mal, eşya, kültür ve tabiat varlıklarına zarar verilemez. Ancak yapay zekâ ile kontrol edilen otonom silahların bu ayırımı yapabileceği konusunda endişeler söz konusu olmaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatürde otonom silahların bu ayırımı yapıp yapmaması konusu ile özellikle silahlı çatışmalarda korunması gereken kişilerin yaşama hakkı arasında bağlantı kurulmuş ve temel insan hakkı kapsamında ele alınmıştır⁴³. Bu nedenle yaşama hakkı, yapay zekâ ve aşağıda ele alınacak olan otonom silah sistemlerinin (OSS) potansiyel etkisi ile ilgili tartışmaların merkezine oturmuştur. Bilindiği üzere BM Şartı'nın önsözünde "Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine" olan inanç dile getirilmiştir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) 3.maddesine göre "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır". Yine BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 6.maddesine göre "Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz." Ancak yapay zekâ temelli öldürücü otonom silahlara yapılan yatırımların dünya çapında artması, bu hak için ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamıştır⁴⁴.

Kural olarak yaşama hakkı barış zamanında korunması gereken uluslararası insan hakları hukuku ile ilgili bir haktır. Ancak uluslararası veya uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar sırasında korunması gereken kişilerin ve özellikle sivillerin yaşama hakkı ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Bu bağlamda uluslararası insancıl hukuk, korunması gereken kişi ve nesnelerin korunması ile ilgilidir. Bu noktada yapay zekâ teknolojileri, barış zamanında insan hakları hukukunun bir konusu olarak yaşama hakkını tehdit ettiği gibi, silahlı çatışmalar sırasında

⁴³ Neil Davison, 'A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law, Perspectives on Lethal Autonomous weapon systems' (2016) No 30 Legal Division International Committee of the Red Cross UNODA Occasional Papers 5, 8 vd <<https://www.icrc.org/en/document/autonomous-weapon-systems-under-international-humanitarian-law>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023; Nesrin Singil, 'Yapay Zekâ ve İnsan Hakları' (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin (PPIL) 121, 134-138 <<https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.1.970856>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023; Picker (n 6) 170 vd; Roumate (n 2) 2 vd; Eltimur (n 36) 572 vd.

⁴⁴ Dünya çapında robot teknolojisine yapılan harcamalar 2022 yılında 118 Milyar Dolar olmuştur. 2026 yılında bu rakamın 300 Milyar Dolara ulaşması beklenmektedir. Bakınız: International Data Corporation, Worldwide Spending on AI-Centric Systems, <<https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS49670322>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

sivil kişilerin yaşama hakkını olumsuz bir şekilde etkilemektedir⁴⁵. Martens kaydı, etik ilkeler ile uluslararası insancıl hukuk arasında bir bağlantı kurmakta ve bu da onu özellikle otonom silah sistemlerinin değerlendirilmesinde zorunlu kılmaktadır. Bu kayıt, mevcut anlaşmaların kapsamına girmeyen durumlarda bile sivillerin ve savaşçıların, insanlık ilkeleri ve kamu vicdanı kuralları tarafından korunmaya devam edeceğini öngörmektedir⁴⁶.

Yapay zekâ teknolojisinin gelişmesi ile birlikte uluslararası silahlı çatışmalarda, otonom silah sistemleri kullanılmaya başlanmıştır. Peki otonom silahlar nedir? Otonom silah sistemi “önemli işlevlerinde özerkliğe sahip olan, insan müdahalesi olmadan hedefleri seçebilen (arayan, tespit eden, tanımlayan, takip eden veya seçen) ve saldırabilen (kuvvet kullanan, etkisiz hale getiren, hasar veren veya yok eden) silah sistemi” olarak tarif edilmektedir. Burada bir insanın sistemi etkinleştirdikten sonra normalde insanlar tarafından kontrol edilen hedefleme işlemi, sistemin yazılım ve sensörleri ile yapılmaktadır⁴⁷. İnsan Hakları İzleme Örgütü (İHIÖ), otonom silahları üçe ayırmaktadır: 1-İnsan kontrollü silahlar, hedefleri insan seçer ve onlarla etkileşime geçer, 2-Robot kontrollü fakat insan denetimli silahlar, robotlar hedefleri seçer ve onlara saldırır, ancak denetleyen bir insan komutu geçersiz kılabilir 3-Tamamen otonom silahlar, hedefi robot seçer, insan kontrolü yoktur. Tamamen OSS veya İHIÖ’nün adlandırdığı şekliyle “insan kontrolü dışı silahlar” (human out of the loop weapons), şu anda yaşama hakkına, barışa ve güvenliğe yönelik en tehlikeli tehdit olarak kabul edilmektedir⁴⁸.

İşte bu noktada üzerinde durulması gereken üç konu vardır: *İlk konu* mevcut uluslararası hukuk ilke ve kurallarına göre OSS üzerinde “anamlı” veya “etkili” insan kontrolünün veya “uygun düzeyde insan muhakemesi”nin muhafaza edilmesi gerektiğidir⁴⁹. *İkinci konu*, yapay zekâ ürünü OSS’lerin askeri-sivil hedef ayırımı yapabilme becerisidir. *Üçüncü konu* ise OSS’lerin devlet dışı kişiler tarafından kullanılmasıdır.

⁴⁵ Alzoghbi (n 5) 228-229 ve 233-234.

⁴⁶ Davison (n 44) 8.

⁴⁷ Davison (n 44) 5-6; Diğer tanımlar için bakınız: Nathan Leys, ‘Autonomous weapon systems, and international crises’ (2018) 12 (1) Strategic Studies Quarterly 48, 50-52.

⁴⁸ Human Rights Watch, ‘Losing Humanity: The Case Against Killer Robots’ (19 November 2012) <<https://www.hrw.org/report/2012/11/19/losing-humanity/case-against-killer-robots>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁴⁹ Davison (n 44) 11; Leys (n 48) 57-58.

Doktrinde, “anamlı bir insan kontrolü” ile ilgili ciddi endişe ve tartışmaların olduğu görülmektedir. Çünkü yorum odaklı bir emir veya uluslararası bir kuralın insan olmayan makine tarafından nasıl yorumlanacağı haklı olarak merak konusudur⁵⁰. Bu kapsamda bazı yazarlar tarafından “anamlı bir insan kontrolü olmaksızın hedefleri seçen ve bunlara saldıran nitelikte *tamamen otonom silah sistemlerinin* yasaklanabileceği, daha düşük düzeyde özerkliğe sahip silah sistemlerinin ise meşru olacağı” görüşü ileri sürülmüştür. Anamlı bir insan kontrolüne tabi olmayan sistemlerle sınırlı olsa bile, otonom silah sistemlerinin yasaklanmasının önemli bir başarı olacağı, çünkü gelecekteki savaşların tamamen otomatikleşebileceği ve insanlığın eninde sonunda makinelerin egemenliğine girebileceği yönünde yaygın olarak ifade edilen korkuları giderebileceği ifade edilmiştir⁵¹.

Ancak “anamlı insan kontrolü” teriminin, belirsizliği ortadan kaldırmayaacağı, tam tersine dar veya geniş yorumlayanların kendi lehine kullanabileceği bir terim olduğu da dile getirilmiştir. Buna göre “anamlı insan kontrolü”, her ne kadar üzerinde fikir birliğine varılmış bir terim gibi görünse de, *maskaralıktan* başka bir şey olmayabilir ve bu ibarenin ardında, otonom silahların ortaya çıkarıldığı gerçek sorunlar gizlenebilir⁵².

Yapay zekâ ürünü OSS’ler üzerindeki anamlı insan kontrolünün kapsamını belirlemek için mevcut düzenleme ve içtihatlardan yararlanılabilir. Mesela, OSS’yi kontrol eden bir kişinin ne zaman ve hangi koşullar altında sahadaki eylemlerden sorumlu olacağı, eğer OSS birden fazla kişi tarafından kontrol ediliyorsa bu kişiler arasında sorumluluğun nasıl paylaşılacağı sorularının cevapları uluslararası kural ve kararlardan bulunması mümkündür⁵³. Ancak diğer bazı yazarlara göre kuvvet kullanımı ve savunma ile ilgili uluslararası kurallar özellikle OSS’yi yasaklayacak şekilde revize edilmelidir. Çünkü yapay zekâ teknolojileri

⁵⁰ Abhivardhan (n 32) 4.

⁵¹ Burri (n 4) 98-101.

⁵² Burri (n 4) 98-101 Bu kapsamda yüzlerce silahlı insansız hava aracını, güç kullanma ve başıboş dolaşma kapasitesine yetkisine sahip silahlı bir su altı aracının tek bir operatöre bağlı olması “anamlı bir insan kontrolü” kavramına dahil edilebilir ... Öte yandan “anamlı insan kontrolü” savaşın doğası ile çelişmektedir. Çünkü hiçbir devlet silahların kontrol gücünden vazgeçmek istemez, bu nedenle yasağı dikkate almaz. (...) Burada bir de yapay zekâ algoritmalarının nasıl kullanılacağı sorunu vardır. Yeni silahlanma yarışının gerçekleştiği yer burasıdır. Devletlerin rekabeti eskiden, nükleer silah, füze ve savaş uçaklarının menzil ve kapasitesi konusunda iken şimdi, uydu görüntülerinin çözünürlüğü ve dijital haritaların doğruluğu gibi verilerle ilgilidir. Bu durum, gelecekteki güç dengesi üzerindeki etkileri ve yapay zekâ kontrolündeki savaşlar ile daha yakından ilgilenilmesini gerektirmektedir. Burri (n 4) 98-101.

⁵³ Burri (n 4) 101-102; Ayrıca bakınız: Hars (n 3) 328; Leys (n 48) 51.

uluslararası hukuktan daha hızlı ilerlemektedir. Aslında silahlı çatışmalarda silah kullanan savaşçılar uluslararası insancıl hukuk kurallarına uymak zorundadır. Bu kuralların ihlali halinde savaşçılar sorumlu tutulacaktır. Uluslararası hukuk kapsamındaki tüm yükümlülükler gibi, bu yasal yükümlülükler ve bunlara ilişkin hesap verme sorumluluğu da bir makineye, bilgisayar programına veya silah sistemine devredilemez⁵⁴. Görüldüğü gibi OSS'lerin yasaklanması veya sınırlandırılması ile ilgili olarak doktrinde tam bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Yaşama hakkı ile bağlantılı olarak ikinci önemli konu *yüz tanıma* teknolojisi kullanılan OSS'lerin *hedef ayırımı yapabilme* kapasitesidir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin 1977 tarihli I. Ek Protokol'ünün 36. maddesine göre devletler, "yeni bir silahın, savaş aracının ya da yönteminin üzerinde çalışmalar yapması, geliştirmesi, elde etmesi ya da benimsemesi durumunda bunun kullanımının işbu Protokol ya da ilgili Yüksek Akit Tarafı bağlayan herhangi bir uluslararası hukuk kuralıyla her koşulda ya da bazı hallerde yasaklı olup olmadığını belirlemek yükümlülüğü altındadır." Bu bağlamda devletler işbu yükümlülüğe uygun olarak, silah sistemlerinin kullanımında temel hukuki yükümlülükler uyması gerekmektedir⁵⁵. Ancak "robotların askeri hedefler ile sivil hedefler veya aktif savaşçılar ile masum sivililer arasındaki ayrımı sağlayıp sağlayamayacağı" tartışmalıdır⁵⁶.

Kural olarak bir silah sistemini kontrol eden kişinin, askeri hedef-sivil hedef, savaşçı-sivil, aktif savaşçı-savaş dışı kalan ayırımını yapma yükümlülüğü vardır. Ayrıca bu kişinin, orantılılık ilkesi gereği, elde edilecek askeri avantaj ile karşı tarafa verilen zarar arasındaki dengeyi kurması ve gereksiz acı ve kayıplara sebebiyet vermemesi gerekir. Bu kurallara aykırılık halinde savaşçı sorumlu tutulacaktır. Bu yükümlülükler ve bunlara ilişkin hesap verme sorumluluğu bir makineye, bilgisayar programına veya silah sistemine devredilemez. Bu nedenle, otonom silah sistemi kullanarak bir saldırıyı planlayan, karar veren ve gerçekleştirenlerin, silah sisteminin ve kullanım şeklinin gerekli hukuki kararları verme yeteneğini koruması ve insancıl hukuka uygunluğunu sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla otonom bir silah sisteminin, tasarımı, performansı ve/veya kullanım yöntemi nedeniyle komutanların veya operatörlerin bu hukuki kararları vermelerine engel

⁵⁴ Davison (n 44) 3.

⁵⁵ Davison (n 44) 7.

⁵⁶ Anderson, Kenneth and Waxman Matthew. 'Law and Ethics for Autonomous Weapon Systems: Why a Ban Won't Work and How the Laws of War Can', (2013) Stanford University, The Hoover Institution Jean Perkins Task Force On National Security and Law Essay Series, 1, 11 <https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/1803> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

olması durumunda insancıl hukuk kapsamında endişelere yol açacağı anlaşılmaktadır. Örneğin, bir mobil otonom silah sistemi, insan denetimi ve iletişimi olmadan, geniş bir alanda ve uzun süre boyunca hedefleri arıyorsa, silahın fırlatılmasına izin veren komutan ve onu harekete geçiren operatör, nerede ve ne zaman bir saldırının olduğunu tam olarak bilemeyecektir. Bu durumda OSS'nin, koşulların değişmesi halinde, orantılılık veya önlemler konusunda nasıl karar alacağı sorularını gündeme getirmektedir⁵⁷. Bu nedenle OSS'lerin hedef ayırımı yapabilmesi konusunda, uluslararası düzenleme ihtiyacı gözükmemektedir.

Silahlı çatışmalar sırasında korunması gereken kişilerin yaşama hakkının sağlanması bağlamında *üçüncü konu* OSS'lerin, devlet dışı kişiler tarafından kullanılmasıdır. Dahası, yapay zekâ geliştikçe, silah sistemleri iyi tanımlanmış ve kontrollü bir ortamda önceden programlanmış eylemlerin veya dizilerin tam olarak yürütülmesi "robotik otomasyon"dan, eylem üreten, değişen ve öngörülemez ortamlara uyum sağlayan gerçek "otonom" silahlara dönüşmektedir. Bu dönüşüm, otomatik makinelerin askeri açıdan bazı işlevleri insanlardan daha iyi (bazı durumlarda daha hızlı, daha gizli veya daha kesin bir şekilde) yerine getirebilmesi ve askerlere yönelik riskleri azaltması gibi çeşitli faktörlerin bir araya gelmesiyle daha da hızlanacaktır⁵⁸. Bu durum yaşama hakkının özellikle terör örgütleri ve diğer kişiler tarafından tehdit edilmesi anlamına gelmektedir.

Aslında OSS'lerin geliştirilmesi ve devletler tarafından konuşlandırılması ve gerektiğinde kullanılması, kaçınılmaz bir gerçektir. OSS'leri yasaklamaya yönelik herhangi bir girişim, kendisini ve vatandaşlarını koruma refleksi ile hareket eden devletlerin bu silahları kullanmasını durdurmada etkisiz olacaktır. OSS, doğası gereği yasa dışı veya etik dışı değildir. Mevcut uluslararası kurullarla da bu tür sistemlerin ortaya çıkardığı hukuki sorunların üstesinden gelinir. Bu kapsamda ortak standartlar teşvik edilebilir ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmak için uluslararası işbirliği⁵⁹ yapılabilir. İlk bakışta OSS'lerin ortaya çıkması, silahlı çatışma kuralları açısından bir kriz olarak görülse de yapılacak kurullar ile en azından hukuki çerçeve çizilebilir⁶⁰.

Görüldüğü gibi, silahlı çatışmalarda yapay zekâ kullanımı, silahlı çatışmalarda sivillerin korunması ve yaşama hakkını olumsuz etkileme potansiyeli vardır.

⁵⁷ Davison (n 44) 7-8.

⁵⁸ Anderson and Waxman (n 57) 5.

⁵⁹ Teknik işbirliğinin önemi için bakınız: Brundage and Others (n 38) 4 ve 63.

⁶⁰ Anderson and Waxman (n 57) 27.

Bu potansiyel riskleri en aza indirmenin yolu, evrensel kural ve standartların oluşturulması ve barışta ve savaşta insan haklarının korunmasını sağlamak için tüm paydaşlarla teknik ve hukuki olarak işbirliği yapılmasıdır. Yapay zekâ ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının gözden geçirilmesi artık bir tercihten ziyade bir zorunluluktur. Bu bağlamda tamamen otonom silahları yasaklanması, anlamlı insan kontrolündeki otonom silahlara izin verilmekle birlikte sıkı şartlara tabi tutulmalıdır. En önemlisi de otonom silahlardan dolayı mutlaka bir insanın sorumluluğu sağlanmalıdır.

B. Yapay Zekâ ve İfade Özgürlüğü

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesine göre "Herkesin fikir ve ifade özgürlüğü hakkı vardır, bu hak, müdahale olmaksızın fikir sahibi olmak ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve fikirleri her türlü yoldan aramak, elde etmek ve yaymak hakkını da içerir". İfade özgürlüğü, evrensel nitelikli 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesi ile de düzenlenmiştir. Yine 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi bölgesel nitelikli insan hakları sözleşmeleri tarafından da güvence altına alınmıştır.

İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. İnternet ise, bireylerin her türlü bilgi ve düşüncüyü sınır tanımadan arama, alma ve yayma haklarını kullandıkları en önemli iletişim ortamı haline gelmiştir. Çevrimiçi iletişimi sağlamak için kullanılan çeşitli teknolojilerden birisi de yapay zekâdır. Ancak yapay zekânın bu olumlu tarafına rağmen ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkisi de göz ardı edilmemelidir. Yapay zekâ sistemleri sayesinde, kişisel verilerin oluşturulması, toplanması ve işlenmesi ile kullanıcıların profili çıkarılabilmekte ve gelecekteki davranışları tahmin edilebilmektedir. Bu durumun ifade özgürlüğü açısından ciddi sonuçları olabilir. İlki, yapay zekâ sistemleri, çevrimiçi platformlarda, özellikle de sosyal ağlarda ve arama motorlarında *içerik kişiselleştirme* yoluyla, kullanıcıların görebileceği içeriği ve bu içeriği görme sırasını seçerek onları filtre baloncukları (veya yankı odaları) olarak adlandırılan alanda bırakmaktadır. İkincisi yapay zekâ sistemlerinin, *içerik denetleme* yoluyla, çevrimiçi platformların kurallarına uymayan içerikleri kaldırması ve topluluk kurallarını ihlal eden kullanıcıları geçici veya kalıcı olarak engellemesi, içeriğin veya denetimin yasallığı, meşruiyeti ve orantılılığı sorunlarını gündeme getirmektedir⁶¹.

⁶¹ Emina Kolarevic, 'The Influence of Artificial Intelligence on the Right to Freedom of Expression' (2022) 39 Law Theory & Prac 111, 122.

İçerik kişiselleştirme, internet kullanıcıları için haber ve bilgileri kişisel tercih ve isteklerine göre filtreleyen algoritmaların kullanımını ifade eder. Yapay zekâ, her bir kullanıcının çevrimiçi faaliyetlerine ilişkin verileri kaydeder, saklar ve bunları kullanarak bireysel kullanıcı modelleri oluşturur, her bir kullanıcı için, ilgi duymadığı haber ve bilgileri filtreleyerek ilgili olduğu haber ve bilgileri tahmin eder. Bunun sonucunda arama motoru sonuçları kullanıcıdan kullanıcıya farklılık göstermektedir. İşte bu içerik kişiselleştirilmesi, ifade özgürlüğü açısından ciddi bir tehdit olabilir. *Bu tehditlerden ilki* filtre baloncuğu veya yankı odaları yoluyla kişinin sadece duymak istediği veya onayladığı haber, bilgi veya düşünceler kişinin karşına çıkacaktır. Bu durum kişinin kendi tercihine dayanıyorsa ifade özgürlüğü açısından sorun yoktur. Ancak bu durum tamamen yapay zekânın dayattığı veya seçtiği içerikler ise kişinin bilgi alma veya bilgiye ulaşma hakkını ihlal edebilecektir⁶².

İkinci tehdit ise internet kullanıcılarının yapay zekâ tarafından manipüle edilmesidir. Yapay zekâ yazılımları, işitsel ve görsel nitelikli içerik oluşturmak için yeni araçlar sunmaktadır. Ancak bu yeni araçlar, bir yandan demokrasinin temel taşı olan ifade özgürlüğünün kullanımını kolaylaştırmakta diğer yandan bazı devletlerin sosyal medya platformları üzerindeki kontrol ve denetimini artırmaktadır. Yapay zekâ sistemleri ile sosyal medyada, iş akışı veya ürün seçimi optimizasyonu, otomatik veya eski arşivlerden içerik oluşturma, hedef kitleye yönelik içerik seçimi, sanal veri oluşturma veya filtreleme yoluyla içerik kişiselleştirme yapılmakta ve bu durum kamuoyunu etkilemek ve sosyal hareketleri yönlendirmek için de kullanılmaktadır. İfade özgürlüğünün bu araç ve yöntemlerle kullanılmasının, toplumsal hareketler ve özellikle seçim kampanyaları açısından tartışmalı sonuçları doğabilecektir. Ayrıca medyada yer alan bazı haber ve bilgi ve ürünlerin yapay zekâ tarafından seçilip trend (genel eğilim) olarak tutulması söz konusu olabilir. İşte bu noktada, internet kullanıcılarının, hükümetler, reklamcılar veya diğer üçüncü kişilerce manipüle edilerek ikna edilmesi mümkün olabilecektir⁶³. Bu şekilde kişilerin manipüle edilmesi hem medya araçlarına güvensizlik doğurmakta hem de ifade özgürlüğü açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Bazı yapay zekâ sistemleri ile, bugün artık insanları etkilemek ve siyasi tercihlerini değiştirmek gibi amaçlarla başkalarının sesleri ve görüntüleri taklit edilebilmekte ve sahte videolar oluşturulabilmektedir. Bu yeni teknolojiler ile, çok kısa süreli orijinal ses kullanılarak inandırıcı sahte bir ses üretilebilmektedir⁶⁴. Bu

⁶² Kolarevic (n 62) 115-118.

⁶³ Roumate (n 2) 3.

⁶⁴ Bryn Wells-Edwards, 'What's in a Voice? The Legal Implications of Voice Cloning Notes' (2022) Vol 64 Arizona Law Review 1213, 1214-1215.

durumun iki olumsuz sonucundan söz etmek gerekir. İlki kişilerin artık kendi kamuoyunu oluşturma ve güvenliği üzerinde kontrol sahibi olmaktan çıktığı ve bunun yapay zekâ tarafından yapıldığı anlamına gelmektedir. Düşünce açıklamaları, sosyal ağlarda yayılan bilgilerden etkilendiğinde ve algoritmalarla kişisel etkileşimleri manipüle veya suiistimal edildiğinde artık güvenilemez hale gelir⁶⁵. İkinci olumsuz sonuç ise, seslerin ve görüntülerin taklit edilebilirliği, ifade özgürlüğünün sosyal medya gibi ortamlarda kullanılması önünde insanlarda oluşabilecek çekingenliktir. Yani insanlar, sesinin veya görüntüsünün suiistimal edileceği endişesi ile sosyal medyada ses veya görüntüsünü kullanmakta tereddüt ve endişe duyacaktır. Bu da ciddi bir şekilde ifade özgürlüğünün kullanılmasına zarar verecektir.

Yapay zekâ sistemleri aslında, yasa dışı veya platform kurallarına uymayan içerikleri tespit etme konusunda hem daha etkili hem de insana nispeten daha doğru karar verme kapasitesine sahiptir. Ancak yapay zekâ yazılımlarının, insan gibi her içeriğin bağlamını ve doğasını değerlendirme ve dil ve kültür farklılıklarını hesaba katma özelliği (henüz) yoktur. Bu nedenle internet ortamındaki herhangi bir ifade, yapay zekâ tarafından algoritmik olarak içerik kaldırma veya hesap engelleme işlemlerine maruz kalabilecektir. Bu durum ise ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin meşruluğu konusunu da gündeme getirecektir⁶⁶.

Ayrıca devletlerin mesela pandemi sebebiyle veya bilgi kirliliği ile mücadele kapsamında kabul ettiği kurallar, ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği (mahremiyet) üzerinde ciddi bir kısıtlama doğurmuştur. Bu durum genel olarak uluslararası insan haklarıyla ilgili yeni hukuki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu nedenle UNESCO, hâkimler ve mahkemeler için, ifade özgürlüğünü korumak ve geliştirmek amacıyla uluslararası hukukun teorik çerçevesini ve insan hakları standartlarını uygulamak için referans olarak kullanılabilir kılavuz yayınlamıştır⁶⁷.

Görüldüğü gibi yapay zekâ teknolojileri alanındaki gelişmeler, ifade özgürlüğü bakımından bir taraftan yeni fırsat ve ortamları doğururken diğer taraftan risk oluşturmaktadır. Devletler, uluslararası kuruluşlar ve yapay zekâ üretici ve kullanıcıları, yapay zekânın ifade özgürlüğünü geliştirmek ve korumak bağlamındaki yönünü güçlendirmelidir. Diğer yandan yapay zekânın özellikle içerik

---

⁶⁵ Roumate (n 2) 3.

⁶⁶ Kolarevic (n 62) 118-121.

⁶⁷ UNESCO, 'Protecting Freedom of Expression during the COVID-19 crisis: UNESCO issues Guidelines for Judicial Operators' (15 September 2020), <<https://www.unesco.org/en/articles/protecting-freedom-expression-during-covid-19-crisis-unesco-issues-guidelines-judicial-operators>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

kişiselleştirme ve kişi ve toplumların manipüle edilmesi açılarından olumsuz sonuçlar doğurmasının önüne geçilmelidir.

C. Yapay Zekâ ve Kişisel Verilerin Korunması / Özel Hayatın Gizliliği

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12. maddesine göre, "Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna veya haberleşmesine keyfi olarak müdahale edilemez, onur ve itibarına saldırılamaz. Herkesin, bu gibi müdahale ya da saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkı vardır" Bu hüküm 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 17.maddesinde daha korunaklı şekilde ifade edilmiştir. 2000 tarihli Avrupa Temel Haklar Bildirgesinin 7.maddesine göre "Herkes, özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir". "Kişisel bilgilerin korunması" başlıklı 8.maddesine göre 1. Herkes, kendisine ilişkin kişisel bilgilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. 2. Bu tür bilgiler, belirtilen amaçlar için ve ilgili kişinin muvafakatine veya yasada öngörülen başka meşru temele dayalı olarak adil şekilde kullanılmalıdır. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir. 3. Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenenektir". Yine bölgesel nitelikli AİHS'nin 8.maddesinde özel ve aile hayatına saygı hakkı düzenlenmiştir.

Kişisel verilerin korunması ile özel hayatın gizliliği birbirinden ayrı olmakla beraber yakından ilişkili haklardır. Her iki hak da, kişinin özerkliği ve insan onurunu korumaya yöneliktir⁶⁸. Yapay zekâ alanındaki teknolojik gelişmeler, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliğini büyük ölçüde etkilemiş, kişi ve kuruluşların verilerle etkileşim kurma biçimini ve dünya çapında veri koruma düzenlemelerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Çünkü yapay zekâ, kişisel verilerin benzeri görülmemiş hızda toplanmasına, depolanmasına ve işlenmesine imkan tanımıştır. Özellikle gözetim ve takip için kullanılan yüz tanıma teknolojisi, bazı alanlarda devrim niteliğinde etki doğurmuştur.

Yapay zekâ alanındaki bu gelişmelerin olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Olumlu yönü bankacılık sektöründe olduğu gibi bazı işlemlerin kolaylaşmasına, suçun önlenmesi ve özellikle terörle mücadele konularında etkinliğin artmasına yol açmıştır⁶⁹. Olumsuz yönü ise yapay zekâ algoritmalarının kullanımında şeffaflığın ve açıklanabilirliğin olmayışı, kişisel verilerin kişi ve kuruluşlar tarafından

⁶⁸ Eltimur (n 36) 576.

⁶⁹ Eltimur (n 36) 574 vd.

nasıl kullanıldığının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Yapay zekâ algoritmalarındaki bu belirsizlik, gizlilik endişelerini daha da karmaşık hale getirmiştir. Kişisel verilerin sosyal medya platformları, arama motorları ve online alışveriş siteleri tarafından toplanması, ticari veya politik amaçlarla kullanılabilir bir veri hazinesi doğurmuştur. Bu veriler yapay zekâ algoritmaları yoluyla işlenmekte ve kullanıcılar belirli bir hedefe yönlendirilmektedir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan bu yönlendirme yüzünden kişiler belirli alanlarda yoğunlaşmakta, bazı fırsatlardan yararlanamamaktadır⁷⁰. Bu durum, kişisel verilerin ve özel hayatın korunması hususunda “çelişkili durumları ortaya çıkarmaktadır⁷¹”.

Yapay zekâ alanındaki gelişmelerin özel hayatın gizliliği bağlamında ulusal veya uluslararası siyasi sonuçları olması mümkündür. Çünkü uydu görüntülerinden, yüz tanıma destekli kameralardan veya cep telefonu konum bilgilerinden elde edilen verileri birleştiren sistemler, kişilerin hareketlerini izleyebilmekte ve hatta gelecekteki hareketleri ve konumunu da tahmin edebilmektedir. Çünkü bu sistem, hem bireysel hem de grup düzeyinde hareket ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması için hükümetler ve siyasi değişiklikleri hedefleyen aktörler tarafından kolaylıkla kullanılabilir. Dolayısıyla sosyal medyadaki bu tür işlemlerden seçim kampanyaları veya oy verme davranışları olumsuz etkilenebilecektir⁷².

Yapay zekâ alanındaki gelişmeler, devletlerin egemenliğini de tartışmalı hale getirmektedir⁷³. Çünkü devletlerin, güvenlik, alışveriş ve benzeri sebeplerle veri toplayan şirketler üzerinde yeterince denetim yapmadığı veya bu verilerin farklı amaçlarla kullanımı üzerinde söz sahibi olamadığı durumda, egemenlik konusu tartışmalı hale gelecektir. Ayrıca devletin vatandaşlarının kişisel verilerini koruma ve özel hayatın gizliliğini sağlama yükümlülüğünü yerine getirememesi söz konusu olacaktır. Bu da yapay zekânın devletlerin egemenliğine olumsuz etkisi olarak değerlendirilebilecektir.

Burada pandemi döneminde salgınla mücadele kapsamında yaygın şekilde kullanılmaya başlayan bazı akıllı telefon uygulamalarından da söz etmek gerekir. Bu uygulamalar bir kişinin beyin ve kalp ritmine kadar pek çok bilgisine uzaktan

⁷⁰ Ronak Nagar, ‘The Impact of AI on Privacy and Data Protection Laws’ (2023) <<https://www.linkedin.com/pulse/impact-ai-privacy-data-protection-laws-ronak-nagar>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁷¹ Z. Seldağ Güneş Peschke ve Lutz Peschke, ‘Artificial Intelligence and The New Challenges for EU Legislation’ (2022) Yıl: 7 2022/2 YBHD, 1267, 1268.

⁷² Brundage and Others (n 38) 29.

⁷³ Andrea Calderaro and Stella Blumfelde, ‘Artificial Intelligence And EU Security: The False Promise of Digital Sovereignty’ (2022) Volume 31 Issue 3 European Security 415, 415 vd.

erişime imkân tanımaktadır. Bu durum özel hayatın gizliliği ile sağlığın korunması amacıyla müdahale tedbiri arasında ince bir çizgi oluşturmaktadır. Hatta uluslararası bir sivil toplum kuruluşuna göre, pandemi döneminde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) üyesi bazı ülkelerdeki yapay zekâ ürünü takip programları, sadece hastalık temaslarını değil aynı zamanda kişileri de takip etmiştir⁷⁴. Aslında üye devletler bu takip sistemini uluslararası bir yükümlülük olarak uygulamışlardır. Çünkü DSÖ düzenlemeleri uyarınca, devletler, toplum kaygılarına duyarlı, şeffaf, kişilere gereksiz yükler getirmeyen, hastaya müdahale için gerekli verileri toplayan ve gizliliği ihlal etmeyen halk sağlığı gözetim sistemleri geliştirmekle yükümlüdür. Ancak yapay zekâ ürünü takip programları, uluslararası insan hakları hukuku açısından yeni tartışmalar doğurmuş, özgürlük ve özel hayatın gizliliği açısından ciddi bir risk oluşturmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün itiraf niteliğinde sayılabilecek ifadesine göre “verilerin bu tür kullanımları ile, temel insan hak ve özgürlükleri tehdit edilebilir, hastalık takibi ile toplum takibi arasındaki bulanık çizgi hızla geçilebilir⁷⁵”.

Kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması için bir taraftan devletler ulusal düzenlemeler yaparken diğer taraftan uluslararası nitelikte bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan hukuk kuralları yapılmaktadır. Bunlardan *bağlayıcı nitelikte* ilk düzenleme AB Genel Veri Koruma Tüzüğü (General Data Protection Regulation-GDPR)'dür. Tüzük AB çapında, bireylerin dijital çağda kişisel bilgilerin ve gizliliklerinin korunmasına ilişkin temel haklarını güçlendirmeyi amaçlayan veri gizliliği düzenlemesidir. Tüzük, her ne kadar Avrupa'da yapılmışsa da etkisi AB'nin ötesine geçmiştir. Zira kuruluş yeri neresi olursa olsun AB vatandaşlarına ürün veya hizmet sunan tüm şirketler Tüzük'e uyması gerekir. Tüzük, veri sahiplerine verilere erişim hakkı, silme hakkı, verileri düzeltme hakkı, otomatik karar almaya tabi olmama hakkı vb. gibi belirli haklar tanımaktadır. Bu haklar sayesinde veri sahipleri, hem kişisel verileri ve hem de bu verilerin kuruluşlar tarafından nasıl kullanıldığı üzerinde daha fazla kontrole sahip olmaktadır⁷⁶.

Kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili diğer bir düzenleme ise AB Yapay Zekâ Yasası'dır. 14 Haziran 2023 tarihinde Avrupa

⁷⁴ Adrian Shahbaz and Allie Funk, 'The pandemic is fueling digital repression worldwide' (2020) <<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2020/pandemics-digital-shadow>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁷⁵ World Health Organization, 'Ethical considerations to guide the use of digital proximity tracking technologies for COVID-19 contact tracing' (2020) <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Ethics_Contact_tracing_apps-2020.1> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁷⁶ Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü hakkında geniş bilgi için bakınız: İlke Gürsel, 'Protection of Personal Data in International Law and the General Aspects Of The Turkish Data Protection Law' (2016) Cilt 18 Sayı 1 DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 33-61.

Parlamentosu tarafından onaylanan düzenlemenin genel amacı “Birlik içinde güvenilir yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanılması amacıyla tek pazarın uygun işleyişini sağlamak için gerekli koşulları oluşturmaktır. Düzenlemede, kullanıcıların temel hak ve güvenliklerinin olumsuz etkilenebileceği endişesini gidermek için risk temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu nedenle yapay zekâ sistemleri, risk durumlarına göre sınıflandırılmaktadır⁷⁷.

Kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili diğer düzenlemeler ise genellikle *bağlayıcı nitelikte olmayan* (soft law) ve uluslararası kuruluşlar tarafından üyelerine tavsiye edilen rehber veya tavsiye niteliğindeki kurallardır⁷⁸. Mesela AB, yapay zekâ ve özellikle yüz tanıma teknolojisi sonucu elde edilen verilerin işlenmesi konusunda, hukuka aykırılıkları azaltmak amacıyla yüz tanıma ile ilgili bir kılavuz yayınlanmıştır⁷⁹. Buna göre yapay zekâ teknolojileri sayesinde alınan “video kaydı, görüntülerin daha sonra saklanması ve görüntülerin tanımlama ve eşleştirme amacıyla veri tabanı kayıtlarıyla karşılaştırılması gibi işlem ve fiiller, bu hakka yönelik müdahale veya sınırlama” teşkil edebilecektir. Bu sınırlama ve müdahalelerin hukuki olabilmesi için “yasal, adil ve şeffaf, belirli, üye devlet ve AB Hukukuna göre açık ve meşru bir amacı takip etmeli, minimizasyon, veri doğruluğu, depolama sınırlaması, veri güvenliği ve hesap verebilirlik gerekliliklerine uyulmalıdır⁸⁰”. Ayrıca bu uygulamalar “ayırımcılık yapmama” esasına göre yapılmalıdır⁸¹. Çünkü yüz tanıma teknolojisi ticaret ve gözetim (takip) gibi pek çok alanda kullanılabilir. Yapay zekâ teknolojilerine dayanan, online alışveriş ve teslimat, dijital ve temassız ödemeler, uzaktan çalışma, uzaktan eğitim gibi pek çok amaçlar için robotların kullanımının artmasıyla birlikte, toplumlar, dünya çapında tarihi başka bir aşamaya geçmiştir. Diğer bir ifade ile yapay zekâ hayatlarımızı ve bütün sektörleri etkilemekte ve değiştirmektedir⁸².

⁷⁷ EU AI Act (n 18) m.6/1-a ve b.

⁷⁸ Bu düzenlemelerin neredeyse tamamında kişisel verilerin ve özel hayatın korunması konusuna özel bir önem verilmiştir. Ancak bu rehber veya tavsiyelerin bağlayıcı nitelikte olmaması, yapay zekâ teknolojilerinde yaşanan bu hızlı gelişme karşısında işbu hakkı zayıflatmaktadır.

⁷⁹ EU European Parliamentary Research Service (EPRS), ‘Regulating facial recognition in the EU’ (2021) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/698021/EPRS_IDA\(2021\)698021_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/698021/EPRS_IDA(2021)698021_EN.pdf)> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023. Bütün bunlara rağmen dünyada yüz tanıma pazarının 2022’de 4,7 milyar ABD dolarından 2032’de 22,1 milyar ABD dolarına çıkması beklenmektedir. Bakınız: <<https://www.marketresearchfuture.com/reports/facial-recognition-market>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁸⁰ Regulating facial recognition in the EU (n 80) 10.

⁸¹ Regulating facial recognition in the EU (n 80) 17-20.

⁸² Roumate (n 2) 4.

Sonuç olarak yapay zekâ, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği ile ilgili bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan düzenlemeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Verilerin işlenmesi, saklanması, yapay zekâ algoritmaları ile çeşitli şekillerde kullanılması, bu haklarla ilgili endişeleri artırmıştır. Yapay zekânın ve veri işleme- nin yararları ile kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği hakları arasında hassas bir denge kurmak önemlidir. Bu denge ancak ulusal ve uluslararası düzenlemelerin birbirleriyle uyumlu şekilde yapılmasıyla mümkün olacaktır.

VI. YAPAY ZEKÂ İLE İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER

Yapay zekâ teknolojileri, yatırımcı şirketler ile güvenlik kaygısı taşıyan veya güç arayışında olan devletlerin girişim ve katkıları sayesinde gelişmeye devam etmektedir⁸³. Bu gelişme karşısında başta insan haklarının korunması olmak üzere uluslararası kuralların değişimine olan ihtiyaç görülmektedir. Ancak uluslararası andlaşmaların değişimindeki zorluklar ve teamül kurallarının değişimi için şartların oluşması süreci sebebiyle, uluslararası bazı kuruluşlar, insan haklarının korunması için *soft law* niteliğinde tavsiye ve kurallar hazırlamışlardır. Bunlardan çoğu etik ilke ve kurallardan oluşmaktadır.

Yapay zekâ konusundaki etik ilke ve kurallar, uluslararası toplumun yapay zekânın doğurduğu veya doğuracağı insan hakları ihlallerine verdiği acil bir cevap niteliğindedir. Bu nedenle uluslararası toplumun yapay zekâ etiğini dikkate almaya her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır⁸⁴. Çünkü etik kuralların hazırlanması ve devletlerce benimsenmesi, şekli prosedürlere daha az bağlı olduğundan yapay zekâ alanındaki gelişmelere daha kolay uyum sağlayarak uluslararası hukuk kurallarının oluşumuna katkıda bulunabilir. Ancak nihayetinde yapay zekâ konusu, uyulması zorunlu ve denetim mekanizmaları öngören evrensel hukuk kuralları tarafından düzenlenmelidir⁸⁵.

Aşağıda ele alınacağı üzere bazı uluslararası kuruluşlar tarafından yapay zekâ etiğine ilişkin çok sayıda tavsiye veya kararlar yayınlanmıştır⁸⁶. Ancak yapay zekânın uluslararası alanda ortaya çıkaracağı olumsuzlukların uluslararası kuruluşların hazırlamış olduğu etik kurallar yoluyla giderilmeye çalışılması eleştiri konusu

⁸³ Hatta ulusal güvenlik ve kâr konusunda çıkarları olan devletlerin ve çok uluslu şirketlerin, yapay zekâ tabanlı teknolojilerin düzenlenmesi ve geliştirilmesinde meşale taşıyıcıları olması muhtemeldir. Bu durum ilginç bir çelişki oluşturmaktadır. Hars (n 3) 330.

⁸⁴ Roumate (n 2) 5.

⁸⁵ Carillo (n 27) 15.

⁸⁶ Hars (n 3) 329.

olmaktadır. Şeffaflık, algoritmik önyargı ve gizlilik gibi çeşitli konularda insan-makine etkileşiminde uygulanacak genel etik standartlar oluşturulmaya çalışılsa da bütün bu çalışmalar, geleneksel uluslararası hukuk oluşturma yol ve yöntemlerinin dışında gerçekleşmektedir. Hazırlanan bu standartlar geleneksel uluslararası hukuka adeta meydan okumaktadır. Uluslararası bağlayıcılığı olmayan ve hatta soft law anlamına bile gelmeyen bu standartlar, bir tür *süper esnek kurallardan* oluşmaktadır. Hukuki boşluktan dolayı ortaya çıkan bu standartlar, yapay zekâ ile ilgili olarak uygulamada yeknesaklık sağlamaya yardımcı olmaktadır⁸⁷.

Aşağıda uluslararası alanda etkisi genellikle kabul edilen belirli bazı ilke ve kurallar ele alınacaktır.

A. UNESCO Yapay Zekâda Etik Tavsiye Kararı

UNESCO, 24 Kasım 2021 tarihinde, yapay zekâ etiğine yönelik evrensel standartlar belirlemek amacıyla bağlayıcı nitelikte olmayan *Yapay Zekâ Etiği Tavsiye Kararı*'nı kabul etmiştir⁸⁸. UNESCO tarafından hazırlanan karara göre "aşağıda yer alan değer ve ilkelere, öncelikle yapay zekâ sisteminin yaşam döngüsündeki tüm aktörler tarafından saygı gösterilmeli ve mevcut ve geliştirilecek yeni mevzuat değişiklikleri yoluyla teşvik edilmelidir. Bu değişiklikler, uluslararası hukukun yanında uluslararası insan hakları hukuku, ilkeleri ve standartlarına da uygun olmalı ve sosyal, politik, çevresel, eğitimsel, bilimsel ve ekonomik sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu olmalıdır⁸⁹".

Karar, temel insan hakları arasında özellikle yaşama hakkı, ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği haklarının öneminin altını çizmekte ve üye devletlere çeşitli politika eylemleri önermektedir. "Değerler" başlığı altında insan onuru, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesi, korunması ve geliştirilmesi dört paragrafta açıklanmaktadır. Bu kapsamda "Her insanın onuru, insan hakları ve temel

⁸⁷ Burri (n 4) 105-107.

⁸⁸ Bu amaçla dünyanın çeşitli bölgelerini temsil eden, farklı disiplinlerden 24 kişiden oluşan Ad Hoc Uzman Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyon bir Taslak (First Draft) hazırlamıştır. UNESCO, 'First Draft Text for the Recommendation on Ethics of Artificial Intelligence' (2020) (UNESCO Ethics 2020), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373434>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023; Komisyon 25 Haziran 2021 tarihinde kapsayıcı ve çok disiplinli istişareler ile bu Taslak'ı güncellemiştir. UNESCO 'Draft Text for the Recommendation on Ethics of Artificial Intelligence' (2021) (UNESCO Ethics 2021), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377897>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023. Daha sonra bu Taslak 9 Kasım-24 Kasım 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen UNESCO 41. Genel Konferansı'nda (Sosyal ve Beşerî Bilimler Komisyonu) kabul edilmiştir. Bakınız: <<https://www.unesco.org.tr/Pages/1757/1336/41.-Genel-Konferans-Kararlar%C4%B1>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

⁸⁹ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 9-12.

özgürlükler sisteminin temelini oluşturur ve yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca esastır. İnsan onuru, her bir insanın asli değerinin tanınmasıyla ilgilidir ve bu nedenle insan onuru, cinsiyete, toplumsal cinsiyete, dile, dine, siyasi veya diğer görüşlere, ulusal, etnik, yerel veya sosyal kökene, cinsel yönelime⁹⁰ ve cinsiyet kimliğine, mülkiyete, doğuma, engellilik, yaş veya diğer durumlara bağlı değildir⁹¹.”

Her insanın yaşam kalitesi, insan hakları veya insan onuru ihlal veya suiistimal edilmeden yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca iyileştirilmelidir. Bu süreçte çocuklar, yaşlılar, engelli kişiler veya hastalar gibi savunmasız kişilere yardım edilmelidir. Yapay zekâ sistemleriyle etkileşimleri sırasında, kişiler asla nesneleştirilmemeli ve onurları zedelenmemeli, insan hakları ve temel özgürlükleri ihlal veya suiistimal edilmemeli, saygı duyulmalı, korunmalı ve desteklenmelidir. Hükümetler, özel sektör, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar, teknik topluluklar ve akademi, yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsünü çevreleyen süreçlere yapacakları müdahalelerde mevcut insan hakları düzenlemelerine saygı göstermelidir. (Ancak) yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı, insan hakları ihallerinden korunmak için yeni hukuksal düzenlemelere ihtiyaç vardır⁹².

Karar, “Değerler” başlığı altında “insan onuruna, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesi, korunması ve geliştirilmesi” değerinin yanında yapay zekânın olumsuz etkileyebileceği üç değeri içermektedir: Çevre ve ekosistemin gelişmesi, çeşitlilik ve kapsayıcılığın sağlanması, uyum ve barış içinde yaşamak⁹³. Bu değerler şu on (10) ilkeyle bağlantılıdır: Orantılılık ve zarar vermeme, güven (safety) ve güvenlik (security), adalet ve ayrımcılık yapmama, sürdürülebilirlik, mahremiyet, insan (tarafından) gözetim ve karar vericilik, şeffaflık ve açıklanabilirlik, sorumluluk ve hesap verebilirlik, farkındalık ve okuryazarlık, çok paydaşlı ve uyarlanabilir yönetim ve işbirliği⁹⁴.

Bu ilkelerin hepsi temel insan hakları açısından önemli olmakla birlikte özellikle adalet ve ayrımcılık yapmama, mahremiyet, insan (tarafından) gözetim ve karar vericilik ilkeleri, diğerlerine nazaran daha fazla önem arz etmektedir.

---

⁹⁰ UNESCO ve diğer bazı uluslararası kuruluşların cinsiyet yönelimine ilişkin bu tavsiyesine katılmak asla mümkün değildir. İnsanların yaratılıştan gelen özelliklerini göz ardı ederek toplumun temel değerlerini ve özellikle aile yapısını tehdit eden bu yaklaşım şiddetle reddedilmelidir.

⁹¹ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 13.

⁹² UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 14-16.

⁹³ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 17-24.

⁹⁴ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 25-47.

Tavsiye Kararı, “adalet ve ayrımcılık yapmama” ilkesi kapsamında yapay zekâ aktörlerinin, uluslararası hukuka uygun olarak sosyal adaleti sağlamasını ve her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Bu bağlamda, farklı yaş ve dil gruplarının, kültürel sistemlerin, engelli kişilerin, kız çocuklarının, kadınların, dezavantajlı ve dışlanmış kişilerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Karar’da algoritmik önyargılara dikkat çekilmekte ve bilgiye erişimde ülkeler arası farklılıkların giderilmesi önerilmektedir⁹⁵.

Karar’da “mahremiyet ve verilerin korunması” ilkesine göre “insan onurunun, insan özerkliğinin ve insan faaliyetinin korunması için temel bir hak olan mahremiyete yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca saygı duyulmalı, korunmalı ve teşvik edilmelidir. Yapay zekâ sistemlerine ilişkin verilerin, ilgili ulusal, bölgesel ve uluslararası yasal çerçevelere saygı gösterilerek, uluslararası hukuka uygun ve bu Tavsiye Kararında ortaya konulan değer ve ilkeler doğrultusunda toplanması, kullanılması, paylaşılması, arşivlenmesi ve silinmesi önemlidir⁹⁶.

Karar, “insan tarafından gözetim ve karar vericilik” ilkesi ile ilgili olarak üye devletlere bazı yükümlülükler öngörmektedir. Buna göre “üye devletler, yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsünün herhangi bir aşamasına ilişkin etik ve yasal sorumluluğun yanı sıra, yapay zekâ sistemleriyle ilgili çözüm durumlarında, gerçek kişilere veya mevcut tüzel kişilere atfedilmesinin her zaman mümkün olmasını sağlamalıdır. Dolayısıyla insan gözetimi yalnızca bireysel insan gözetimine değil aynı zamanda uygun olduğu şekilde kapsayıcı kamu gözetimine de atıfta bulunmaktadır⁹⁷. Karar böylece yapay zekâ ile ilgili olarak devletlere, gerçek ve tüzel kişilerin sorumluluğuna gidilebilmesi için yasal düzenleme yapma yükümlülüğü getirmektedir. Karar’ın 36.maddesine göre bir yapay zekâ sistemi asla nihai insan sorumluluğunun ve hesap verebilirliğinin yerini alamaz. Kural olarak ölüm kalım kararları yapay zekâ sistemlerine bırakılmamalıdır⁹⁸.

Karar, bu değer ve ilkeleri işlevsel hale getirmek için, yapay zekânın insan hakları üzerindeki etkilerini belirlemek açısından önemli olan onbir alanda politika eylemlerini belirlemiş ve önerilerde bulunmuştur. Bu onbir alan şunlardır: Etik etki değerlendirmesi, etik yönetim, veri politikası, kalkınma ve uluslararası işbirliği, çevre ve ekosistemler, cinsiyet, kültür, eğitim ve araştırma, iletişim ve bilgi, ekonomi ve istihdam, sağlık ve sosyal refah.

⁹⁵ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 28-30.

⁹⁶ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 32.

⁹⁷ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 35.

⁹⁸ UNESCO Ethics 2021 (n 89) para 36.

Görüldüğü oldukça kapsamlı bir şekilde hazırlanan *UNESCO Yapay Zekâ Etiği Tavsiye Kararı*, başta yaşama hakkı, ifade özgürlüğü ve mahremiyet olmak üzere temel insan haklarının yapay zekâ teknolojileri karşısında korunmasını hedeflemiştir. Bu kapsamda temel ilke ve kurallara yer vermiş, öngörülen riskler karşısında devletlere, somut düzenlemeler yapma koşununda yükümlülükler öngörmüştür. Karar, her ne kadar bağlayıcı nitelikte olmasa da yapay zekâ ile ilgili kapsamlı bir uluslararası belge niteliğine sahiptir.

B. OECD Yapay Zekâ İlkeleri

Yapay zekânın uluslararası insan hakları hukuku açısından önemi, bazı bölgesel kuruluşları da bu konu üzerinde standartlaşmaya yönelik çalışmalara yöneltmiştir. Bunlardan birisi de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development-OECD)'nün hazırlamış olduğu belgedir. OECD 22 Mayıs 2019'da yapay zekâyâ ilişkin bağlayıcı nitelikte olmayan bir tavsiye kararı kabul etmiştir⁹⁹. Kararda uluslararası insan hakları hukukuna dayanan *değer temelli* beş ilke yer almıştır: Kapsayıcı büyüme, sürdürülebilir kalkınma ve refah, insan merkezli değerler ve adalet, şeffaflık ve açıklanabilirlik, sağlamlık, güven ve güvenlik, hesap verebilirlik¹⁰⁰.

Karar, değere dayalı ilkelerle tutarlı olarak, yapay zekâ alanındaki kişilere yönelik beş tavsiye sunmaktadır: 1-Yapay zekâ araştırma ve geliştirme çalışmalarına yatırım yapılması, 2-Yapay zekâ için dijital bir ekosistemin teşvik edilmesi, 3-Yapay zekâ için imkan sağlayan bir politika ortamının şekillendirilmesi, 4-İnsan kapasitesinin geliştirilmesi ve işgücü piyasası dönüşümüne hazırlanması, 5-Güvenilir yapay zekâ için uluslararası işbirliği¹⁰¹.

OECD, bu Karar ile kalkınmanın güvenilir ve sorumlu doğasına duyulan ihtiyacı vurgulayarak yapay zekâ konusunda devletlerin iç politikalarını uyumlu hale getirmesi fikrini desteklemektedir. Ancak bu Karar, farklı değerleri aynı ilke içinde ifade etmesi yüzünden karmaşık olması ve değerler arasında amaç-araç

⁹⁹ OECD, 'Recommendation of the Council on Artificial Intelligence OECD/LEGAL/0449' (OECD AI Recommendation) (2019) <<https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

¹⁰⁰ OECD AI Recommendation (n 100) para 1.1-1.5.

¹⁰¹ OECD, AI Recommendation (n 100) para 2.1-2.5, OECD, tavsiyelere ek olarak, güvenilir yapay zekâ sistemlerinin toplum yararına sorumlu bir şekilde geliştirilmesini teşvik etmek ve izlemek ve yardıma ihtiyaç duyan ülkelere rehberlik etmek amacıyla *Yapay Zekâ Politika Gözlemevi* (AI Policy Observatory)'ni de hayata geçirmiştir. Bakınız: <<https://oecd.ai/en/>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

ilişkisinin yeterince ortaya konamaması sebepleriyle eleştirilmiştir. Örneğin, refahı sağlamanın yolu olan kapsayıcı büyümeye ve sürdürülebilir kalkınmaya öncelik verildiği, hâlbuki ilk değer olan kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir kalkınma bir amaç değil, refahı sağlamanın bir aracı olduğu belirtilmiştir. Yine Karar'da, yapay zekâda güvenilirliğin artırılması, kamu ve özel ortaklığın güçlendirilmesi gibi konular ele alınırken, yapay zekâ sistemlerinden etkilenen çeşitli alanlara yer verilmediği ifade edilmiştir. Bu nedenlerle Karar, kapsayıcı ilkelerin oluşturulabileceği, üyelerin işbirliği yapabileceği, bilgi ve iyi uygulamaların paylaşılacağı bir forum sağlamanın ötesine geçmediği şeklinde eleştirilmiştir¹⁰². Bu eleştiriler kısmen haklı olmakla birlikte OECD sektörel bazı ekonomik ve kalkınma örgütüdür. Bu nedenle genel nitelikli ve kapsayıcı etik ilkeler beklemek isabetli bir yaklaşım değildir. Örgütün kuruluş amacına hizmet eden etik ilkeler kararı yeterlidir.

C. AB Yapay Zekâ İçin Etik İlkeler Rehberi

Hızla gelişen yapay zekâ konusunda, bütün dünyada olduğu gibi AB üyesi ülkeler açısından da düzenleme ihtiyacı görülmüş ve 8 Nisan 2019 tarihinde, Avrupa Konseyi tarafından *Güvenilir Yapay Zekâ için Etik İlkeler Rehberi* (Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence) kabul edilmiştir¹⁰³. Avrupa değerleri ile hazırlanan ve Avrupa etik ve yasal çerçevesi tarafından güvence altına alınan bu düzenlemenin amacı, Avrupa ülkelerini, sosyoekonomik değişiklikler de dahil olmak üzere yapay zekânın somut ve soyut etkilerine hazırlamaktır. Çünkü AB, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 2. maddesine göre "Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır" Yine 3. maddesinde "AB'nin amacının barışı, kendi değerlerini ve halklarının refahını ileriye götürmek" olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla AB'nin yapay zekâ konusunda etik ilkeler hazırlaması ve yürürlüğe koyması aslında AB mevzuatının yetkili organlara yüklediği bir görevdir.

Yönerge, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü standartlarına dayanan, güvenilir yapay zekânın tasarımı, geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik

¹⁰² Hars (n 3) 329-330; Roumate (n 2) 5-6.

¹⁰³ EU European Commission High-Level Expert Group on AI 'Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence' (EU Ethics Guidelines for AI) (8 April 2019) <<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

yasal bir çerçeve çizmektedir. Yönergede temel haklar ile etik ilkeler arasındaki bağlantıya dikkat çekilerek, temel hakların güvenilir bir yapay zekânın esasını oluşturduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda insan onuruna saygı, kişilerin özgürlüğü, demokrasi, adalet ve hukukun üstünlüğü, eşitlik, ayrımcılık yapmama ve dayanışma ve vatandaşların haklarının yapay zekâ bakımından önemi ifade edilmiş ve dört temel ilke kabul edilmiştir. Bunlar, “insanın özerkliğine saygı, zararın önlenmesi, adillik ve açıklanabilirlik” ilkeleridir¹⁰⁴.

Yönerge’de *insanın özerkliği ilkesi* konusunda “AB’nin üzerine kurulduğu temel hakların, insanların özgürlüğüne ve özerkliğine saygının sağlanmasına dayandığı” ifade edilmiştir. Bu kapsamda “Yapay zekâ sistemleriyle etkileşime giren insanlar, kendi başlarına tam ve etkili bir şekilde kendi kaderini tayin edebilmeli ve demokratik sürece katılabilenlidir. Yapay zekâ sistemleri, insanları haksız yere ikincilleştirmemeli, zorlamamalı, aldatmamalı, manipüle etmemeli, şartlandırmamalı veya sürü haline getirmemelidir. Bunun yerine, insanın bilişsel, sosyal ve kültürel becerilerini artırmak, tamamlamak ve güçlendirmek için tasarlanmalıdır. İnsanlar ve yapay zekâ sistemleri arasındaki işlevlerin tahsisi, insan merkezli tasarım ilkelerini takip etmeli ve insanın tercihine anlamlı fırsatlar bırakmalıdır. Yapay zekâ sistemlerindeki iş süreçleri üzerinde insan gözetimi güvence altına alınmalı ve çalışma ortamındaki insanlar desteklenmelidir¹⁰⁵.

“Yapay zekâ sistemleri *insanlara zarar vermemeli*, zararları artırmamalı veya başka şekilde olumsuz etkilememelidir. Bu, zihinsel ve fiziksel bütünlüğün yanı sıra insan onurunun da korunmasını gerektirir. Yapay zekâ sistemleri ve bunların faaliyet gösterdiği ortamlar güvenli olmalıdır. Teknik açıdan sağlam olmalı, kötü niyetli kullanıma açık olmamalı, savunmasız kişilere daha fazla dikkat gösterilmelidir. İşverenler ile çalışanlar, işletmeler ile tüketiciler veya hükümetler ile vatandaşlar arasında olduğu gibi, yapay zekâ sistemlerinin güç veya bilgi asimetri-leri nedeniyle olumsuz etkilere neden olabileceği veya bunları artırabileceği durumlara da özellikle dikkat edilmelidir. Zararın önlenmesi aynı zamanda doğal çevrenin ve tüm canlıların dikkate alınmasını da gerektirmektedir¹⁰⁶”.

Yönerge’ye göre “yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, konuşlandırılması ve kullanımı *adil olmalıdır*”. Adalet hem maddi hem de usuli boyutu ile sağlanmalıdır. Maddi boyutu ile adalet, fayda ve maliyetlerin eşit ve adil dağıtılması, kişi ve

¹⁰⁴ EU Ethics Guidelines for AI (n 104) 9-12.

¹⁰⁵ EU Ethics Guidelines for AI (n 104) 12.

¹⁰⁶ EU Ethics Guidelines for AI (n 104) 12.

grupların haksız önyargı, ayrımcılık ve damgalamalardan uzak kalması demektir. Eğitime, mallara, hizmetlere ve teknolojiye erişim açısından fırsat eşitliği de teşvik edilmelidir. Dahası, yapay zekâ sistemlerinin kullanımı hiçbir zaman insanların aldatılmasına veya tercihlerinin haksız yere kısıtlanmasına yol açmamalıdır. Ayrıca adalet, yapay zekâ uygulayıcılarının araç ve amaç arasındaki orantılılık ilkesine saygı duyması ve çatışan çıkarlar ile hedefleri nasıl dengeleyeceklerini dikkatli bir şekilde düşünmesi gerektiğini ifade eder. Adaletin usuli boyutu ise, yapay zekâ sistemleri tarafından alınan kararlara karşı hak arama ve etkili telafi yollarını ifade eder. Bunu yapabilmek için, karardan sorumlu olan kuruluşun tanımlanabilir olması ve karar verme süreçlerinin açıklanabilir olması gerekir¹⁰⁷.

Yönerge'ye göre "açıklanabilirlik, kullanıcıların yapay zekâ sistemlerine olan güvenini oluşturmak ve sürdürmek için çok önemlidir. Bu, süreçlerin şeffaf olması, yapay zekâ sistemlerinin yeteneklerinin ve amacının açıkça ifade edilmesi ve kararların mümkün olduğu ölçüde doğrudan ve dolaylı olarak etkilenenlere açıklanabilir olması gerektiği anlamına gelir. Bu tür bilgiler olmadan, bir karara usulüne uygun olarak itiraz edilemez. ... Sistemin bir bütün olarak temel haklara saygı duyması koşuluyla, açıklanabilirliğin diğer önlemleri olan izlenebilirlik, denetlenebilirlik ve sistem yeteneklerine ilişkin şeffaf iletişim gerekli olabilir¹⁰⁸".

Görüldüğü gibi AB Yapay zekâ etik yönergesi, yapay zekâ teknolojisi alanındaki olumsuzluklardan korumak için kapsamlı bir içerik oluşturmuştur. Güvenilir bir yapay zekâ için başta AB değerleri olmak üzere insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü standartlarına dayanan, insanın özerkliğine saygı, zararın önlenmesi, adillik ve açıklanabilirlik ilkeleri öngörülmüştür. Bu kapsamda yapay zekâ uygulamalarında insan onuru esas alınmış ve etkili hak arama ve denetim mekanizmalarının önemi dile getirilmiştir.

D. AB Yapay Zekâ Yasası

AB Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan 14 Haziran 2023 tarihinde (değiştirilerek) onaylanan *Yapay Zekâ Yasası* (Artificial Intelligence Act - EU AI Act)¹⁰⁹ yapay zekâ uygulamalarını risk seviyelerine göre sınıflandırmaktadır. Buna göre *minimum riskli* yapay zekâ uygulamaları, yasal kısıtlamalardan muaf tutulacaktır. *Sınırlı riskli* yapay zekâ uygulamaları, şeffaflık yükümlülüklerine uymak

¹⁰⁷ EU Ethics Guidelines for AI (n 104) 12-13.

¹⁰⁸ EU Ethics Guidelines for AI (n 104) 13.

¹⁰⁹ EU AI Act (n 18).

zorundadır¹¹⁰. *Yüksek riskli* yapay zekâ uygulamaları ise katı bir denetime tâbi olacaktır¹¹¹. “Bir kişinin davranışını, o kişiye veya başka bir kişiye fiziksel veya psikolojik zarar verecek veya verebilecek şekilde maddi olarak çarpıtmak amacıyla, kişinin bilincinin ötesinde bilinçaltı teknikler uygulayan bir yapay zekâ sisteminin piyasaya sürülmesi, hizmete sunulması veya kullanılması” gibi bazı yapay zekâ uygulamaları ise tamamen yasaklanmaktadır¹¹².

Yasa ile yapay zekâ uygulamaları için temel haklar ve çevresel etki analizi zorunluluğu getirilmiştir. Gerçek kişilerin biyometrik tanımlanması ve sınıflandırılması, önemli altyapı yönetimi ve işletilmesi, eğitim ve mesleki eğitim, istihdam, işçi yönetimi ve serbest mesleğe erişim, temel özel hizmetlere ve kamu hizmetlerine ve avantajlarına erişim ve bunlardan yararlanma, hukukun uygulanması, göç, iltica ve sınır kontrol yönetimi, adaletin ve demokratik süreçlerin yönetimi konuları *yüksek risk* kategorisine alınmıştır. Bazı yapay zekâ uygulamaları için, özellikle sohbet robotları veya deep fake uygulamaları için minimum şeffaflık yükümlülükleri öngörülmüştür¹¹³.

Görüldüğü gibi bu Yasa AB üyesi ülkeler bakımından yapay zekânın getirdiği temel olumsuzluk ve ihlallerden kişileri ve toplumu korumayı amaçlamaktadır. Yasa ile, temel haklar ile çevresel etki bağlamında yapay zekâ uygulamaları, risk durumuna göre sınıflandırılmakta ve bazı uygulamalar tamamen yasaklanmaktadır. Birlik üyesi devletlerin mevzuatını etkilemesi bakımından bu Yasa'nın örnek bir değeri vardır. Bundan sonra yapılacak olan bütün uluslararası hukuk düzenlemelerinde referans alınması veya yararlanılması muhtemel görülmektedir.

E. Diğer Belgeler

Yapay zekâ ile uluslararası belgeler sadece yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Bunun dışında diğer evrensel ve bölgesel kuruluşların da insan merkezli bir yapay zekâ yaklaşımına dayalı hazırlıkları bulunmaktadır. Örneğin, Haziran 2019'da Ticaret ve Ekonomi Bakanları tarafından, *G20 Yapay Zekâ İlkeleri* kabul edilmiştir¹¹⁴. OECD'nin Tavsiye Kararından alınan bu ilkelerde amaç, yapay zekâ çağında insan

¹¹⁰ EU AI Act (n 18) m.6/1-a ve b.

¹¹¹ EU AI Act (n 18) m.6/2, 16-29.

¹¹² EU AI Act (n 18) m.5.

¹¹³ EU AI Act (n 18) ve Annex.

¹¹⁴ Group of 20, 'AI Principles' (G20 AI Principles) (2019) <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20_summit/osaka19/pdf/documents/en/annex_08.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

hakları ve demokrasiyi garanti altına almanın tek yolu olan insan merkezli bir yapay zekâ yaklaşımı benimsemektir. Bu ilkelere göre yapay zekânın temeli, insan hakları, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınmanın temel taşı olan güvenilirliktir ve tüm paydaşların katkısına ihtiyaç vardır. İlkelerde belirtildiği gibi, “Yapay zekâ aktörleri, yapay zekâ sisteminin yaşam döngüsü boyunca hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve demokratik değerlere saygı göstermelidir. Bunlar arasında özgürlük, onur ve özerklik, mahremiyet ve verilerin korunması, ayrımcılık yapmama ve eşitlik, çeşitlilik, adalet, sosyal adalet ve uluslararası kabul görmüş çalışma hakları yer almaktadır¹¹⁵”. Bu belge G20 ülkelerine aynı zamanda bir eylem çağırısı niteliğindedir ve tüm paydaşların katılımını gerektiren tavsiyeler içermektedir. Belgede, devletlerin benimseyebileceği çözüm ve politika eylemlerine yer verilmiş ve bu alanda uluslararası işbirliğinin önemini altı çizilmiştir.

Yapay zekâ etiğine ilişkin bir diğer belge de G7 ülkeleri tarafından Haziran 2018’de kabul ve ilan edilen *Yapay Zekânın Geleceğine İlişkin Ortak Vizyon Deklarasyonu*’dur. On iki taahhüdün yer aldığı Deklarasyon’da “ekonomik büyümeyi, toplumsal güveni, cinsiyet eşitliğini ve katılımı teşvik eden yapay zekânın, yeniliği teşvik eden öngörülebilir ve istikrarlı bir politika ortamına bağlı olduğu” kabul edilmektedir. Belgede üye devletlere etik ve teknolojik açıdan tarafsız yaklaşım temelinde çeşitli eylemler önerilmektedir¹¹⁶.

Yapay zekâ etiğine ilişkin bir diğer belge de Afrika Birliği’nin 26 Ekim 2019’da kabul ve ilan ettiği *Afrika Birliği Dijital Dönüşüm Strateji Belgesi*’dir¹¹⁷. Bu belge, uluslararası toplumun, yapay zekânın dayattığı zorluklarla yüzleşmek için kuralların ve stratejik eylemlerin geliştirilmesi ve yapay zekâ çağında uluslararası hukukun revize edilmesinin ve yapay zekâda etiğin önemini vurgulamaktadır. Belge ile ayrıca Afrika Birliği Siber Güvenlik ve Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi’nin onaylanmasının hızlandırılması, yapay zekâ konusunda çalışma yapmak üzere çalışma grubu oluşturulması, ortak bir Afrika duruşunun sağlanması, Afrika çapında kapasite geliştirme çerçevesinin güçlendirilmesi de tavsiye edilmiştir.

¹¹⁵ G20 AI Principles (n 115) para 1.2.

¹¹⁶ G7, ‘Charlevoix Common Vision for the Future of Artificial Intelligence’ (2018) <https://www.international.gc.ca/world-monde/assets/pdfs/international_relations-relations_internationales/g7/2018-06-09-artificial-intelligence-artificielle-en.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

¹¹⁷ African Union, ‘African Digital Transformation Strategy, and African Union Communication and Advocacy Strategy among Major AU Initiatives in the Final Declaration of STCCICT3’ (2019) <https://au.int/sites/default/files/pressreleases/37592-pr-stc_pr-1-5.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

SONUÇ

Yapay zekâ alanındaki gelişmeler, ulusal ve uluslararası hukuk kurallarını derinden etkileme potansiyeline sahiptir. Yapay zekâ ürünü bazı araç, silah ve akıllı cihaz uygulamaları önemli bazı temel insan hakları ile ilgili tartışmaları yeniden gündeme getirmiştir. Bu kapsamda özellikle otonom silah ve araçlar, içerik kişiselleştirme ve filtre baloncuğu uygulamaları ile güvenlik, sağlık, iş, online alışveriş gibi amaçlarla kullanılan yüz tanıma dahil çeşitli uygulamalar yaşama hakkını, ifade özgürlüğünü ve kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği gibi temel insan haklarını derinden etkilemektedir.

Uluslararası hukuk kurallarının temel amacı insan hakları, güvenlik ve barışın korunması ve geliştirilmesidir. Bu nedenle uluslararası hukuk kuralları ve yapay zekâ değişmez nitelikte ve mutlak değildir. Bu aşamada önemli olan, kurallar ile bilgi ve teknolojinin nasıl ve ne şekilde kullanıldığıdır. Uluslararası hukuk, anlaşmaların veya devletlerin sübjektif değerlendirmelerinin kuklası olmamalıdır. Yapay zekâ ile ilgili gelişmeler, yapay zekânın uluslararası hukuk bağlamında kullanılması gerektiğini göstermektedir. Yapay zekânın uluslararası toplum yararına kullanılabilmesi için de objektif ve adil uluslararası kurallara ihtiyaç vardır. Yapay zekâ teknolojileri ile artık uluslararası toplum, yeni güç şekilleri, yeni araç ve silahlar, yeni kölelik biçimleri, yeni sömürgecilik ve yeni nesil insan haklarıyla karakterize edilen yeni bir dünya düzenine geçmektedir. Bu düzende uluslararası insan hakları hukukunu ve uluslararası insancıl hukuku yeniden düşünmek, yapay zekâdan kaynaklanan riskleri azaltmak ve barışta ve savaşta insan haklarını korumak ihtiyaçtan ziyade bir zorunluluk haline gelmiştir.

Ancak uluslararası hukuk kurallarının yapılış ve yürürlüğe girişinin uzun zaman gerektirmesi sebebiyle, uluslararası hukuk yapay zekânın hızına ayak uyduramamaktadır. Bu noktada oluşan hukuki boşluk, bazı uluslararası kuruluşların yapay zekâ ile ilgili hazırlamış olduğu bağlayıcı olmayan etik tavsiye ve standartlarla doldurulmaya çalışılmaktadır. Ancak yapay zekâ konusu soft law kurallara bırakılamayacak kadar önemlidir. Bu nedenle özellikle BM bünyesinde yapay zekâ etiğini de kapsayan çok taraflı bir sözleşme yapılmasına ve uluslararası ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmek için yeni uluslararası ve ulusal mekanizmaların oluşturulmasına ihtiyaç gözükmektedir.

Son olarak yapay zekâ ile ilgili ister yapılacak düzenlemelerde ister verilecek yargı kararlarında şimdiye kadar oluşan uluslararası içtihat ve uygulamalardan da yararlanmalıdır. Özellikle otonom silah ve araçlarda insan kontrolü, kişilik ve sorumluluk konuları, yapay zekâ alanındaki gelişmelere cevap verecek şekilde yeniden ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abhivardhan, 'The Wider Realm to Artificial Intelligence in International Law' (2018) <<https://ssrn.com/abstract=3172280>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- African Union, 'African Digital Transformation Strategy, and African Union Communication and Advocacy Strategy among Major AU Initiatives in the Final Declaration of STCCICT3' (2019) <<https://au.int/sites/default/files/pressreleases/37592-pr-stc-pr-1-5.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Alzoghbi A M, 'Artificial Intelligence and its Impact on the Rules of Public International Law' (2021) V14 2021/3 MJLE 210-270 <https://mjle.journals.ekb.eg/article_217245_7da5a4ed128c87f5bf73467503276b9a.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Anderson K and Waxman M, 'Law and Ethics for Autonomous Weapon Systems: Why a Ban Won't Work and How the Laws of War Can' (2013) Stanford University, The Hoover Institution Jean Perkins Task Force On National Security and Law Essay Series 1-32 <https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/1803> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Bayram M H, Avrupa Birliği Hukuku Dersleri (6.Baskı Seçkin 2021).
- Brundage M and Others, 'The Malicious Use of Artificial Intelligence: Forecasting, Prevention, and Mitigation' (2018) 1-101 <<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1802/1802.07228.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Burri T, 'International Law and Artificial Intelligence' (2017) vol 60 German Yearbook of International Law 91-108 <<https://ssrn.com/abstract=3060191> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3060191>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Calderaro A and Blumfelde S, 'Artificial Intelligence And EU Security: The False Promise of Digital Sovereignty' (2022) Volume 31 Issue 3 European Security 415-434.
- Carillo M R, 'Artificial intelligence: From ethics to law' (2020) 44 101937 Telecommunications Policy 1-16. <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S030859612030029X>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Chesterman S, 'Artificial Intelligence And The Limits Of Legal Personalities' (2020) Volume 69 Issue 4 International and Comparative Law Quarterly 819-844 <<https://doi.org/10.1017/S0020589320000366>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Davison N, 'A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law, Perspectives on Lethal Autonomous weapon systems' (2016) No 30 Legal Division International Committee of the Red Cross UNODA Occasional Papers 5-18 <<https://www.icrc.org/en/document/autonomous-weapon-systems-under-international-humanitarian-law>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Eltimur D Y, 'İnsan Haklarının Korunması Bağlamında Yapay Zekâ Uygulamaları' (2022) Y Aralık 2022 C 12 S 2 AkdHFD 559-594.

- EU Artificial Intelligence Act (EU AI Act), P9_TA(2023)0236 (14 June 2023) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_EN.html> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- EU European Commission High-Level Expert Group on AI, 'Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence' (EU Ethics Guidelines for AI) (8 April 2019) <<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- EU European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 'A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines' (EU definition of AI) (8 April 2019) <<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- EU European Commission, 'Proposal for a "Regulation Of The European Parliament And Of The Council Laying Down Harmonised Rules On Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) And Amending Certain Union Legislative Acts' (2021) (COM(2021)0206 - C9-0146/2021 - 2021/0106(COD)) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- EU European Parliament, 'Artificial intelligence: questions of interpretation and application of international law' P9_TA(2021)0009, (2020/2013(INI)) <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0009_EN.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- EU European Parliamentary Research Service (EPRS), 'Regulating facial recognition in the EU' (2021) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/698021/EPRS_IDA\(2021\)698021_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/698021/EPRS_IDA(2021)698021_EN.pdf)> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- G7, 'Charlevoix Common Vision for the Future of Artificial Intelligence' (2018) <https://www.international.gc.ca/world-monde/assets/pdfs/international_relations-relations_internationales/g7/2018-06-09-artificial-intelligence-artificielle-en.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Glennon M J, 'The Dark Future of International Cybersecurity Regulation' (2013) 6(2) Journal of National Security Law and Policy 563-570.
- Group of 20, 'AI Principles' (G20 AI Principles) (2019) <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20_summit/osaka19/pdf/documents/en/annex_08.pdf> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Gürsel İ, 'Protection of Personal Data in International Law and the General Aspects Of The Turkish Data Protection Law' (2016) Cilt 18 Sayı 1 DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 33-61.
- Hars A, 'AI and international law - Legal personality and avenues for regulation' (2021) 62 (2021) 4 Hungarian Journal of Legal Studies 320-344.
- Human Rights Watch, 'Losing Humanity: The Case Against Killer Robots' (19 November 2012) <<https://www.hrw.org/report/2012/11/19/losing-humanity/case-against-killer-robots>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

- Kaye D, 'Report of the Special Rapporteur on the Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression' (2018) A/73/348 United Nations General Assembly <<https://digitallibrary.un.org/record/1643488>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Kılıçaslan S K, 'Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar' (2019) Yıl 4 Sayı 2019/2 YBHD 363-389.
- Kolarevic E, 'The Influence of Artificial Intelligence on the Right to Freedom of Expression Review Article' (2022) 39 Law - Theory and Practice 111-126.
- Leys N, 'Autonomous weapon systems, and international crises' (2018) 12 (1) Strategic Studies Quarterly 48-73.
- LoPucki L M, 'Algorithmic Entities' (2017) 95:4 Washington University Law Review 887-953 <https://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol95/iss4/7/> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Maas M M, 'International Law Does not Compute Artificial Intelligence And The Development, Displacement or Destruction of the Global Legal Order' (2019) 3 V 20 (1) Melbourne Journal of International Law (MelbJlIntLaw) 29-58 <<http://classic.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2019/3.html>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Martinez R, 'Artificial Intelligence: Distinguishing Between Types & Definitions' (2019) 19 Nev. L.J. 1015-1042.
- Mindiz E, 'Peculium Kurumunun Yapay Zekâya Sahip Robotların Hukukî Statülerinin Tespitinde Model Olarak Kullanılması' (2022) 71 (3) AÜHFD, 937-970.
- Nagar R, 'The Impact of AI on Privacy and Data Protection Laws' (2023) <<https://www.linkedin.com/pulse/impact-ai-privacy-data-protection-laws-ronak-nagar>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- OECD, 'Recommendation of the Council on Artificial Intelligence OECD/LEGAL/0449' (OECD AI Recommendation) (2019) <<https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Peschke, Z S G ve Peschke, L, 'Artificial Intelligence and The New Challenges for EU Legislation' Yıl: 7 2022/2 YBHD 1267-1292.
- Picker C B, 'A View from 40,000 Feet: International Law and the Invisible Hand of Technology' (2001) 23(1) Cardozo Law Review, 149-219.
- Roumate F, 'Artificial Intelligence, Ethics and International Human Rights Law' (2021) Vol 29 03/2021 International Review of Information Ethics (IRIE) 1-10 <<https://doi.org/10.29173/irie422>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Shahbaz A and Funk A, 'The pandemic is fueling digital repression worldwide' (2020) <<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2020/pandemics-digital-shadow>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.
- Singil N, 'Yapay Zekâ ve İnsan Hakları' (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin (PPIL) 121-158 <<https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.1.970856>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

Surden H, 'Artificial Intelligence and Law: An Overview' (2019) Vol 35:4 Georgia State University Law Review 1306-1337 <<https://readingroom.law.gsu.edu/gsulr/vol35/iss4/8>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

UNESCO, 'Draft Text for the Recommendation on Ethics of Artificial Intelligence' (2021) (UNESCO Ethics 2021) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377897> ve <<https://www.unesco.org/Pages/1757/1336/41.-Genel-Konferans-Kararlar%C4%B1>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

UNESCO, 'First Draft Text for the Recommendation on Ethics of Artificial Intelligence' (2020) (UNESCO Ethics 2020) <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373434>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

UNESCO, 'Protecting Freedom of Expression during the COVID-19 crisis: UNESCO issues Guidelines for Judicial Operators' (15 September 2020) <<https://www.unesco.org/en/articles/protecting-freedom-expression-during-covid-19-crisis-unesco-issues-guidelines-judicial-operators>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

United Nations Office of Counter-Terrorism 'Countering Terrorism Online with Artificial Intelligence' (2021) 1-49 <<https://unicri.it/sites/default/files/2021-06/Countering%20Terrorism%20Online%20with%20AI%20-%20UNCCT-UNICRI%20Report.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

Wells-Edwards, B, 'What's in a Voice? The Legal Implications of Voice Cloning Notes', Vol 64 Arizona Law Review 1213-1239 <<https://arizonalawreview.org/pdf/64-4/64arizrev1213.pdf>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

World Health Organization, 'Ethical considerations to guide the use of digital proximity tracking technologies for COVID-19 contact tracing' (2020) <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Ethics_Contact_tracing_apps-2020.1> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

İnternet Kaynakları

Facial recognition market, <<https://www.marketresearchfuture.com/reports/facial-recognition-market>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

International Data Corporation, 'Worldwide Spending on AI-Centric Systems' (2022) <<https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS49670322>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

Uluslararası Savaş Ganimetleri Mahkemesi Kurulmasına İlişkin Sözleşme için: <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-xii-1907>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

UNESCO 41. Genel Konferans Kararları için <<https://www.unesco.org/tr/Pages/1757/1336/41.-Genel-Konferans-Kararlar%C4%B1>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.

Yapay Zekâ Politika Gözlemevi için <<https://oecd.ai/en/>> Erişim Tarihi 07 Ekim 2023.